

Skáiddeduottar siida

Landskapsbruk og tilpasning ca. 1920 - 2018

Stine Barlindhaug

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo

Telefon: 23 35 50 00

www.niku.no

Tittel Skáiddeduottar siida Landskapsbruk og tilpasning ca. 1920 - 2018	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 95	Publiseringsdato 31.01.2019
	Prosjektnummer 1020327 1020845	Sider 46
	Avdeling Nordområde	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Stine Barlindhaug	ISSN 1503-4895 ISBN 978-82-8101-239-4	Periode gjennomført 2007-2018
	Forsidebilde Stine Barlindhaug	

Prosjektleder Stine Barlindhaug
Prosjektmedarbeider(e) Nils Jovnna Eira Meløy og Samuel Johannesen Anti
Kvalitetssikrer Elin Rose Myrvoll

Finansiert av Norges Forskningsråd og Framsenteret ved Terrestre flaggskip

<p>Sammendrag</p> <p>Med hovedvekt på muntlig overført kunnskap har vi undersøkt hvilke faktorer som har vært styrende for endringer i organsering og landskapsbruk gjennom de siste 100 årene i Skáiddeduottar siida. Rapporten går i dybden på én enkelt siidas landskapbruk gjennom 1900-tallet. Endringene i Skáiddeduottar siida er også en del av et generelt endringsforløp for reindriften i Finnmark. Vårt fokus er å gi et detaljbilde av hvordan disse endringene artet seg internt i en enkelt sommersiida. For fremtiden er den største bekymringen knyttet til fortsatt adgang til nødvendig beiteareal. Det er en reell bekymring for at de blir «presset» høyere og høyere til fjells grunnet økende utbygging og aktivitet i de sjønære områdene som utgjør svært viktige beiteressurser for siidaen. Dårligere tilgang nede ved kysten vil bety et større press på de mindre frodige beitene på høyfjellet.</p>
<p>Abstract</p> <p>In this project we explore the micro-history of land use in one single siidas' summer pastures in Northern Norway. Based on the PPGIS methodology we have mapped changing land use and important drivers for change through the twentieth century in Skáiddeduottar siida as the community members see it themselves. Research on historic land use in Saami reindeer herding communities general focus the bigger picture. Mapping small-scale land use changes within one siida is very rare. Our aim is to express the complexity and realities of changing small-scale land use within a family-group. Regarding the future it is a concern that they will continue to lose access to their traditional summer pastures due to increasing development and human activity.</p>

Emneord Samisk, Reindrif, historisk landskapsbruk, PPGIS, drivere for endring, mikrohistorie, siida
Keywords Saami, Reindeer pastoralism, historic land use, drivers for change, micro history, siida

Avdelingsleder
Elin Rose Myrvoll

Forord

En stor takk til alle som gjennom å dele sin kunnskap har gjort det mulig å lage denne rapporten om Skáíddeduottar siida sin landskapsbruk gjennom de siste 100 år.

Nils Johannesen Anti, (f. 1929)

John Anders Johannesen Anti, (1931-2011)

Aslak Per Johannesen Anti, (1940-2008)

Samuel Johannesen Anti, (f.1943)

Anna Berit Eira Anti, (f.1945)

Nils Jovvna Eira Meløy, (f.1975)

Nils Jovvna Eira Meløy og Samuel Johannesen Anti skal i tillegg ha stor takk for at de deltok i feltarbeidet i 2017 og med sin inngående kjennskap til landskapet og landskapsbruk bidro til spennende og effektive dager. Takk til Forskningsrådet som gjennom prosjektet Social-Ecological Transformations: HUMAN-ANIMAL Relations Under Climate Change in Northern Eurasia (HUMANOR) 2015-2018, har støttet arbeidet. Takk også til Framsenteret ved Terrestre flaggskip og NIKU for økonomisk støtte til arbeidet.

Takk til Elin Rose Myrvoll for gjennomlesing og kvalitetssikring og til Alma Elizabeth Thuestad som alltid tålmodig bidrar med sin GIS-kunnskap.

Innholdsfortegnelse

1	Skáiddeduottar siida - Innledning	9
1.1	Metode og framgangsmåte for datainnsamling	9
2	Drivere for endret landskapsbruk – Det historiske bakteppet.....	11
3	Skáiddeduottar siida - skiftende landskapsbruk	16
3.1	Tidlig 1900-tallet.....	16
3.2	1930 – tallet.....	22
3.3	Tida fra 1940 - 1960.....	25
3.4	1960-tallet	31
3.5	1970-tallet	35
3.6	1980-tallet	37
3.7	Oppsummering.....	39
4	Veien videre.....	40

Figurliste

Figur 3.	På feltarbeidet i sept. 2017 deltok Samuel Johannesen Anti og Nils Jonvna Eira Meløy	11
Figur 4.	På denne høyden like sørvest for Skoáddoláddot var det tidlig på 1900-tallet fortsatt rester etter gamle risgjerder.	12
Figur 5.	Når reinflokken kommer til kysten om våren vil den til sjøen for å få salt og mineraler.	13
Figur 6.	Steingjerde i vestkanten av sommerbeiteområdet av uvisst alder.	14
Figur 7.	Ytterste del av et nes på sørsiden av Skáiddejávri er sperret med et gammelt steingjerde.	14
Figur 8.	Gorbovuonjávri oktober 2009. Skáiddeduottar har ikke høye markante fjell og dalfører men domineres av viddelandskap med lave fjell og høyderag. Uten klare topografiske avgrensninger er det utfordrende å drive gjeting.	16
Figur 9.	Jovnninčohkka har fått sitt navn fordi Jovnnin siida pleide å ha sommerboplass her.	18
Figur 10.	Kartet viser hvor steingjerdet er lokalisert.	19
Figur 11.	Steingjerdet i Ceakkogurra.	19
Figur 12.	På kartverkets online flyfoto kan man se steingjerdet.	20
Figur 13.	Gammel ski som John A. Anti har funnet i fjellet og tatt vare på.	21
Figur 14.	Kartet viser sentrale stedsnavn som blir nevnt i dette avsnittet.	21
Figur 15.	Dette reinhornet som John. A. Anti hadde tatt vare på lå ved en jevnlig brukt hvile og	22
Figur 16.	Sálletavže var fram til 1960-tallet hovedområde for Siidaens sommerbosetting. Familiene bodde i bealljegohti/buesperretelt om sommeren. På slutten av 1950-tallet begynte noen å bygge seg hytte.	23
Figur 17.	Kalvingsområder fra 1930-tallet og fram til i dag.	24
Figur 18.	Kartet viser hovedstrukturen i bruk av vårbeiter slik informantene har fortalt.	25
Figur 19.	Området oppe ved skoggrensen i Sálletavži. Her finnes et stort antall telplasser på tørre flater og rabber.	26
Figur 20.	Samuel ved siden av de gamle "kjøleskapene" fra sommerboplassene ved henholdsvis Sálletjohka (venstre) og øst for Fádnojohka (høyre). Foto S. Barlindhaug, 2017	26
Figur 21.	Sommerboplass ved Fádnojohka. På bildet over er arran med bearpmet etter teltet (bealljegohti) mens lekeplassen ligger noen meter ovenfor. Til høyre er et nærbilde av lekeplassen hvor man har laget små reingjerder. Foto S. Barlindhaug, 2017	27
Figur 22.	Det var en stor jobb å gjerde inn sommerbeitet. Man bygde litt hvert år og hele prosessen tok rundt 10 år. Dette første gjerdet avviker noe fra dagens gjerde som noen steder går lenger mot vest.	28
Figur 23.	Samuel demonstrerer hvordan de laget fiskesnare av dvergbjørkrot. De hadde	29
Figur 24.	Teltplassene ligger på tørre rygger langs Gorbovuonjohka (under). Ofte er eneste spor kun noen steiner fra arran som vises gjennom lyngvegetasjonen (venstre).	30
Figur 25.	Opplysninger om og registreringer av kulturminner i området mellom Skáiddejávri og Gorbovuonjávri.	31
Figur 26.	Hunden Čámno sitter her ved siden av en stein som ble brukt til å binde kjørrerain på	32
Figur 27.	Rinjárga-Veines. Drivingsleia fra tidlig 1960-tallet som er markert på kartet er fortsatt godt synlig som en treløs trasé gjennom skogbeltet. (kartverkets flyfoto 2008)	33
Figur 28.	Kartet viser de mange ulike samle- og slaktegjerdene man prøvde ut på 1960- og 70-tallet.	34
Figur 29.	Vegetasjonsskillet viser ennå i 2009 tydelig hvor gjerdene gikk ved Gealbbotjávri.	34
Figur 30.	Detalj av kartavmerkinger på sørøstsiden av Gorbovuonjávri.	36

Figur 31. Fangstgrop (venstre) som ligger på tørr grusrygg innimellom teltplasser og gamle samlegjerder. Árran (ildstedet) fra en bealljegoahhte nede ved bekken skimtes så vidt gjennom vegetasjonen. Se kartet i figur 29.	36
Figur 32. Dagens samle- og slaktegjerde ved Máđerjávri.	37
Figur 33. Gjeterhytta til Nils J. E. Meløy ved Gorbovounjávri.	38
Figur 34. I dag er det streng som gjelder for reingjerder, men en del steder er det fortsatt bruk for stein.	38
Figur 35. Tegnforklaring til oversiktskart	41
Figur 36. Oversiktskart	42

1 Skáiddeduottar siida - Innledning

Skáiddeduottar siida er en av ni sommersiidaer i dagens Reinbeitedistrikt 16 – Kárašjoga oarjjebealli/Karasjok vest. Siidaenheten har holdt til i Skáiddeduottar om sommeren i minst 100 år og vi skal i denne rapporten se nærmere på endring av arealbruk og organisering internt i denne siidaen.

Med hovedvekt på muntlig overført kunnskap har vi undersøkt hvilke faktorer som har vært styrende for endringer i organsering og landskapsbruk gjennom de siste 100 årene. Vi kommer også litt inn på viktige faktorer for eventuell endring i dag og i årene som kommer slik siidamedlemmene selv ser det.

Resultatet formidles gjennom en kombinasjon av tekst, hovedsaklig basert på intervjuer, kombinert med visualiseringer på kart som dokumenterer hvordan den historiske bruken og endringer er synlig gjennom arkeologiske spor i landskapet.

Undersøkelsen er en del av et internasjonalt forskningsprosjekt: *Social-Ecological Transformations: HUMAN-ANIMAL Relations Under Climate Change in Northern Eurasia (HUMANOR) 2015-2018* hvor vi gjennom ulike casestudier i det Euroasiatiske området undersøker faktorer som har forårsaket endringer i driften og livet til pastoralister, i særdeleshet reindriftsutøvere. Vi har benyttet ulike historiske analysemetoder for å identifisere hva som har vært viktige drivere for endring og hva har man lyktes med for å tilpasse seg denne typen endringer. I Skáiddeduottar har arbeidet foregått i tett samarbeid med siidamedlemmer hvor de selv har stått for det meste av datainnsamlingen.

Figure 1. Oversiktskart, Skáiddeduottar siida sitt sommerbeiteområde

1.1 Metode og framgangsmåte for datainnsamling

Informasjonen i denne rapporten er i hovedsak basert på intervjuer og samtaler med eldre medlemmer av siidaen. Målet med prosjektet har vært nettopp å basere seg på tradisjonell kunnskap og få den muntlige tradisjonen sin versjon av hvordan endringer i måte å bruke områdene har skjedd og hva siidamedlemmene selv sier om årsakene til disse endringene.

Samarbeidet startet i 2007 i samarbeid med Nils Jovnna Eira Meløy og Aslak Per Anti hvor historisk landskapsbruk ble dokumentert på kart og tilhørende informasjon skrevet ned. I dette arbeidet deltok også Bjørg Pettersen, NIKU.

I 2009 gjennomførte undertegnede og Nils Jovnna Eira Meløy et avgrenset arkeologisk feltarbeid samt intervju med John Anders Anti (f. 1931) (Figur 2) om den historiske bruken.

Figure 2. John A. Anti forteller om tidligere tiders reindrift under et intervju i 2009.
Foto Stine Barlindhaug

Nils Jovnna Eira Meløy har i tillegg gjennom flere år skrevet ned informasjon han har fått fra eldre siidamedlemmer. I 2016 hadde Nils Jovnna E. Meløy også et engasjement i NIKU hvor han systematisk, i en 6 månedersperiode gjennom samtaler og intervjuer ved egnede anledninger, innhentet kunnskap fra andre siidamedlemmer om lokaliteter og historisk bruk. Mye av hans data og kunnskap om siidaen baserer seg på informasjon fra brødrene:

- Nils Johannesen Anti, (f. 1929)
- John Anders Johannesen Anti, (1931-2011)
- Aslak Per Johannesen Anti, (1940-2008)
- Samuel Johannesen Anti, (f.1943)
- Anna Berit Eira Anti, (f.1945) (Ektefelle til Aslak Per)

I fortsettelsen av denne rapporten vil disse bli omtalt som "informantene".

Høsten 2017 ble det i samarbeid med Nils Jovnna E. Meløy og Samuel J. Anti utført arkeologisk feltarbeid i terrenget hvor vi oppsøkte en rekke av de kartlagte lokalitetene som var omtalt og avmerket fra innsamlingsarbeidet i årene forut. Været var tildes lite samarbeidsvillig og fotomaterialet ble derfor noe begrenset, men kartfesting med gps og dokumentasjon av sporene som fortsatt var synlig ble utført. Dette dreier seg blant annet om boplasser med synlige teltplasser etter goahti og lavvoer, kjøleskap, lekeplasser, lagringsgroper, festesteiner til kjørrerein ol., ulike arbeidsgjerder samt eldre spor som fangstgroper for villreinfangst.

Det er generelt lite skriftlig dokumentasjon når man skal beskrive én enkelt sommersiida sin historiske bruk så detaljert som vi har lagt opp til her. Noe skriftlig dokumentasjon fra Skáideduottar finnes imidlertid som følge av planer om vannkraftutbygging av Skaidevassdraget på 1970-tallet. Det ble i den forbindelse foretatt forberedende registreringer og intervjuer for å kartlegge eventuelle konsekvenser for reindriften og deres bruk av området. Rapporter fra disse undersøkelsene er benyttet som supplerende informasjon.

Der annen referanse ikke er oppgitt er teksten basert på muntlig overført kunnskap fra intervju og feltarbeid;

- Intervju med Aslak Per Anti og Nils Jovanna E. Meløy, 2007
- Intervju med John Anders Anti og feltarbeid med Nils Jovanna Eira Meløy, 2009
- Feltrapport av Nils Jovanna E. Meløy basert på intervjuer 2017
- Feltarbeid og samtaler sammen med Nils Jovanna E. Meløy og Samuel J. Anti høsten 2017.

Figure 3. På feltarbeidet i september 2017 deltok Samuel Johannesen Anti og Nils Jovanna Eira Meløy med sin uvurdelige kunnskap om landskapet og reindriften i Skáíddeduottar.

Foto Stine Barlindhaug

2 Drivere for endret landskapsbruk – Det historiske bakteppet

Rapporten går i dybden på én enkelt siidas landskapsbruk gjennom 1900-tallet. Endringene i Skáíddeduottar siida er selvsagt også en del av et generelt endringsforløp for reindriften i Finnmark. Endringene må sees i forhold til historiske faktorer som fikk betydning for reindriften i denne perioden. Disse faktorene har en rekke forskere skrevet inngående om og det er ikke et mål i denne rapporten å gå i dybden på de historiske faktorene. Vårt arbeid fokuserer imidlertid på å gi et detaljbilde av hvordan disse endringene artet seg internt i en enkelt sommersiida. Som et bakteppe til historien om Skáíddeduottar er det likevel naturlig å kort nevne de historiske faktorene som har vært viktige for endringer i reindriften gjennom de siste 100 årene. Det er samtidig viktig å huske at endringene ikke nødvendigvis har artet seg likt i dette relativt store geografiske området. Bull (2001:90) skriver i NOUen om "Samiske sedvaner og rettsoppfatninger": *I mange fremstillinger om reindriften historie har man etter min mening ikke vært tilstrekkelig oppmerksom på de lokale variasjoner. ... Man har ofte uten forbehold trukket generelle konklusjoner for reindriften som helhet på grunnlag av opplysninger fra et avgrenset geografisk område. Reindriften utvikling og form vil variere avhengig av blant annet naturen i de ulike områder.*" Historien om Skáíddeduottar kan i så måte være et bidrag til å nyansere denne historien.

Figure 4. På denne høyden like sørvest for Skoáddoláddot var det tidlig på 1900-tallet fortsatt rester etter gamle risgjerder. Se stort kart bakerst figur 36. Foto S. Barlindhaug, 2017

Fram til midten av 1800-tallet hadde reindriften i stor grad fått drive sin virksomhet basert på samisk sedvane. Fra rundt 1850 og framover ble reindriftsamene og deres levesett i økende grad utfordret av myndighetene som begynte å legge føringer på organiseringa av reindriften. Reindriften var derfor i siste halvdel av 1800-tallet preget av stor uro.

I 1852 ble grensene mot Finland (som da lå under Russland) stengt for grenseoverskridende reindrift. Dette medførte store ulemper og endringer for reindriften i Finnmark og de som tradisjonelt hadde flyttet over det som nå var blitt statsgrense. Dette medførte følgeproblemer for andre igjen når de som mistet områder grunnet grensesperringen så seg tvunget til å finne nye løsninger innafor statsgrensen. Uroen som oppsto i kjølvannet av grensesperringen i 1852 initierte at myndighetene iverksatte tiltak og utredninger for lovregulering av reindriften. I løpet av perioden fra 1852 og til langt inn på 1900-tallet ble det nedsatt en rekke kommisjoner og utført utredninger som medførte ulike forordninger og regler. Reguleringene i Finnmark var i første omgang hovedsaklig rettet mot interne forhold i reindriften. For eksempel ble forhold knyttet til arealbruk (årstidsbeiter), beitetider, merking, skilling mv regulert i forhold til fastboendes behov. For å oppveie for tapet av vinterbeiter i Finland innførte man forbud mot sommerbeiting i innlandet for at de vinterbeitene man hadde igjen kun skulle nyttes om vinteren. Dette økte presset mot sommerbeitene nærmere kysten og en fastere fordeling av beitearealene ble etablert mellom ulike reinbeiteområder og reindriftsgrupper. Det ble trukket distriktsgrenser og satt regler for hvor mange rein man totalt kunne ha innafor de ulike områdene. Litt utover 1900-tallet kom også i økende grad reguleringer rettet mot forholdet mellom en økende befolkning av fastboende og reindriften, blant annet gjennom vokterplikt og bøter om reinen gjorde skade på fastboendes marker, utmarksslåtter, torv- og høystakker mv. Også beiting i furuskog ble det satt begrensninger på samt adgang til å forby reinbeiting på lavbeiter dersom fastboende trengte laven til eget fôr. Myndighetene så det som viktig å lage rammebetingelser for reindriften ut fra grunntanken om at den var underordnet og måtte vike i eventuelle konflikter med behov fra de fastboendes jordbruksvirksomhet. Det var i Finnmark en svært sterk befolkningsvekst gjennom 1800-tallet og særlig ved kysten. Myndighetene mente den voksende bondenæringens berettigelse og krav på

videreutvikling var nødvendig å beskytte. Dette førte blant annet til et brudd i reindrifsamenes flyttevener. Der de vanligvis hadde benyttet sommerbeite helt nede ved sjøen trakk de seg i økende grad bort fra kysten og høyere opp i terrenget. (Strøm Bull 2001, Strøm Bull et.al 2001, Pedersen 1994, Aarseth 1989, Solem 1970)

Figur 5. Når reinflokken kommer til kysten om våren vil den til sjøen for å få salt og mineraler. Foto S. Barlindhaug

Et eksempel på idegrunnet bak strømmen av pålegg beskrevet i avsnittet over finner vi i ordlyden fra et lovutkast basert på "Finnmark-kommisjonen av 1909" hvor det hevdes at; "*fjeldfinnerne mangler enhver organisation*" (Bull 2001:171). Dette bringer oss over til en annen faktor som hadde stor betydning for rammebetingelsene for reindrifta. De Darwinistiske strømningene, som skjøt fart utover siste halvdel av 1800-tallet, la føringer på hvordan myndighetenes inngripen ble styrt. Ideen om at representantene for den norske fastboende bondekulturen var høyere opp på utviklingsstigen enn de som representerte samisk reindrifsnomadisme fikk betydning for de rammebetingelsene den samiske reindriften fikk langt inn på 1900-tallet. Det var blant annet ikke før ved endringen av reindriftsloven i 1978 at man fjernet formuleringer om at reindrift var å anse som en utdøende næring (Riseth 2003:229).

Figur 6. Steingjerde i vestkanten av sommerbeiteområdet av uviss alder. Se kart figur 35. Man har brukt vann og naturlige bergknauser som del av gjerdet. Hele gjerdet er godt synlig selv om de fleste av de store hellene i dag er falt over på siden. Vi ser også at kartgrunnlaget mangler et lite tjern i sørkanten av gjerdet som finnes på satellittbildet.

Figur 7. Ytterste del av et nes på sørsiden av Skáiddejavri er sperret med et gammelt steingjerde. Se kart figur 36. På dette lille og svært steinete området har man ikke kunne gjøre noe med reinen, formålet har trolig vært samling i kortere perioder for å avhjelpe mot insektsplagen (pers. med. Nils J. E. Meløy).

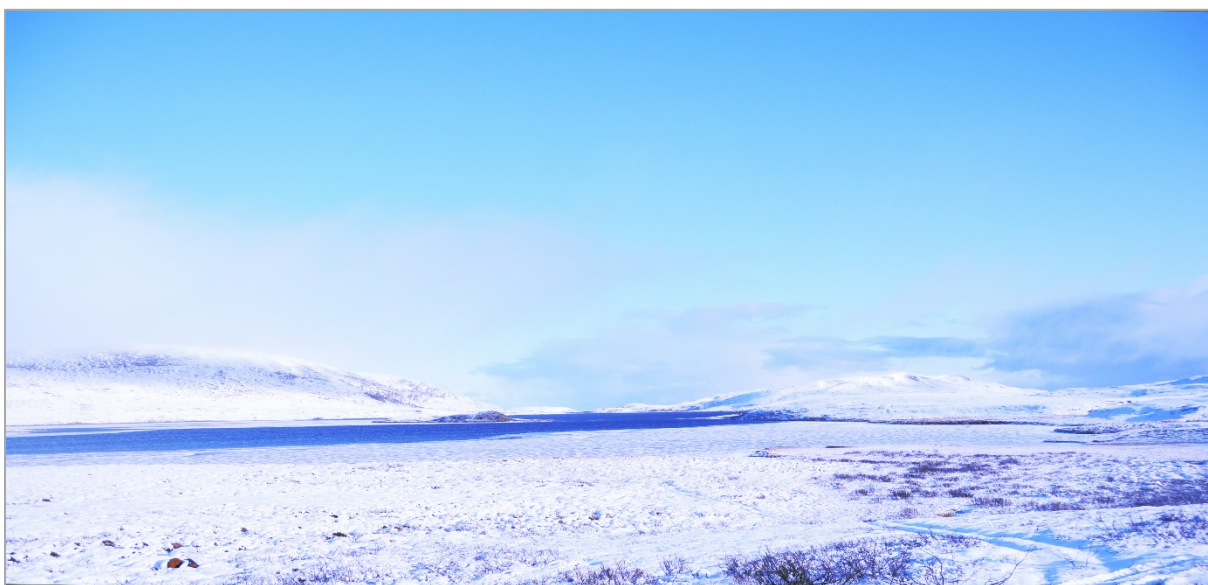
Senere og særlig markert ved Reindrifftsloven av 1933 ble fokuset på interne forhold i reindriffta langt mindre enn den hadde vært på 1800-tallet, loven rettet seg nå i hovedsak mot forholdet mellom reieneierne og de fastboende. Grunnsynet var fortsatt at reindrifften måtte vike for utviklingen av den naturgitte og samfunnsmessige mer formålstjenelige jordbruket. Den gradvise overgangen fra reindrifft til jordbruk måtte ikke bremses (Bull 2001:218). Sammenlignet med grunnsynet i utredninger og forarbeider til lovverk i områdene sør for Finnmark hevder imidlertid Bull (2001:238-245) at man i Finnmark, spesielt på 1800-tallet, utviste en større forståelse og et mer positivt syn på reindrifftsamenes rett til akseptable rammebetingelser. Dette gjaldt særlig i indre Finnmark hvor det på den tiden i liten grad eksisterte annen konkurrerende næring. Ved kysten i Finnmark derimot går utredningsarbeidene utover 1900-tallet og reindrifftsloven av 1933 i retning av en svekkelse av reindrifftsamenes rettslige stilling.

Etter andre verdenskrig var det mange reieneiere som hadde det svært vanskelig på grunn av så små reinflokker at de hadde problemer med å kunne leve av dem. De hadde mistet mye rein både som følge av tyskeres og andres snikskyting, reintyveri samt andre uhell som under forsøk på å evakuere flokker over til Sverige i 1944. Tyverier og tjuvslakting fortsatte imidlertid også i stort monn i årene etter krigen selv om tyskerne nå var borte. Problemet var såvidt stort at saken ble tatt opp i Stortinget, og i 1948 fikk man de første reinpolititjenestemennene. Et annet tiltak for å bidra til å øke reinflokkene var at det fra begynnelsen av 1950-tallet ble åpnet for bygging av sperregjerder i noen sommerbeiteområder. For Vuorjenjárga/Porsangerhalvøya ble det foreslått å sette opp et sperregjerde mellom Smiervuotna/Smørfjord og Revsbotn (Jáhkovuotna/Kokelv). Det var et tilbakevenende problem at de som var nord for dette området om sommeren mistet reinen sørover så snart det ble sørlig vind. Dersom man fikk gjerder som holdt reinen på plass ville man bedre få utnyttet de gode beiteressursene og lettere øke reintallet. Utover 1950-tallet steg reintallet og antall reindriftsfamilier i Finnmark betydelig. Økningen var såvidt stor at mot overgangen til 1960-tallet begynte myndighetene å uttrykke bekymring i motsatt retning. Det kom rapporter om at konfliktnivået internt blant reieneierne økte og at enkelte områder begynte å vise tegn til for hardt beitepress. (Bull 2001: 227-233)

1960-tallet var på flere måter et tidsskille i Finnmark som følge av en markant infrastrukturbygging både i forhold til vegnett, elektrifisering og motorisering. Man fikk en overgang fra å benytte kjørrerein under flytting til snøscooter, også gjetingen ble motorisert med snøscooter om vinteren og etterhvert også barmarkskjøretøyer. Livet i telt på sommerboplassene og etterhvert under flytting fikk en overgang til et liv i hus og hytter. Flyttingene mellom årstidsbeitene skjedde i økende grad ved at kun gjetere flyttet med flokken, mens øvrig familie og utstyr kom direkte til sommerboplassen med bil. Den daglige og tette kontakten med dyrene ble gradvis mindre og tamhetsgraden på reinsdyrene gikk ned. Ikke minst, reindriftsamene opplevde en overgang fra en reindrifft basert på naturalhusholdning til i økende grad å være basert på kjøttproduksjon for salg. (Prestbakmo 1994:135-165, Riseth 2003:230)

3 Skáiddeduottar siida - skiftende landskapsbruk

I dette kapitlet gis en historisk gjennomgang over hvordan bruken av sommerbeitet i siidaen har endret seg over tid. Omtalen av de første tiårene av 1900-tallet er ikke førstehåndsopplysninger da vår eldste informant er født i 1929. Opplysningene som her gjengis har informantene blitt fortalt av sine foreldre og besteforeldre. I tillegg foreligger det støttende skriftlige kilder fra området (Nissen 1916, Bull et.al. 2001, Solbakk 2000, NOU 1994 og 2001). Beskrivelser fra tiden rundt 1940 og framover er primært basert på førstehåndskunnskap fra informantene men også skriftlige kilder som de nevnte undersøkelsene i forbindelse med utbyggingsplaner i Skáidevassdraget (Aarseth 1976 og Bals & Villmo 1976), et arbeid utført av Ø. Vorren (1962) *Finnmarksamenes reinnomadisme* og Bull et.al. (2001) *Reindriften i Finnmark, Rettshistorie 1852 – 1960*.

Figur 8. Gorbovuonjávri oktober 2009. Skáiddeduottar har ikke høye markante fjell og dalfører men domineres av viddelandskap med lave fjell og høyderag. Uten klare topografiske avgrensninger er det utfordrende å drive gjeting. Foto S. Barlindhaug.

Skáiddeduottar skiller seg på noen måter fra andre sommerbeiteområder og var, når vi går noe tilbake i tid, ikke var spesielt attraktivt for majoriteten av reineierne. Området ligger mellom de mer attraktive halvøyene lenger nord på Vuorjenjárga/Porsangerhalvøya og fjellpartiene og dalførene mot sør. I Skáiddeduottar er det dårlig med både tilgjengelige halvøyer og topografiske avgrensninger i form av fjell og daler som kan avhjelpe gjetinga (figur 8). Topografien i området ovenfor gårdsbosettinga langs fjorden er et åpent viddelandskap og det er svært ressurskrevende å ha rein på sommerbeite her. Landskapet byr i liten grad på naturlige stengsler som kan lette gjetingen og det er mangel på høyfjellsområder med snø som er viktige for reinen under den verste insektplagen. De mest attraktive områdene var halvøyene litt lenger nord, slik som Skuohtanjárga, Márrenjárga, Boalo(t)njárga, Jahkenjárga og Máhkarávju/Magerøya hvor man har fordelen av å være på et nes/halvøy samt at der er bedre tilgang på fjellområder. I slike områder kan man ha sommerleir på et eide eller ved foten av en halvøy. Man trenger «bare» å passe på at reinen ikke passerer eidet hvor man har leiren.

3.1 Tidlig 1900-tallet

Som beskrevet i kap. 2 var det uro i reindriften i Norge på siste halvdel av 1800-tallet da gamle historiske grenser ikke ble respektert fordi reineiere ble tvunget til å finne alternative områder. I dette området klagde blant annet Karasjoksamene over at de på Vuorjenjárga/Porsangerhalvøya ble

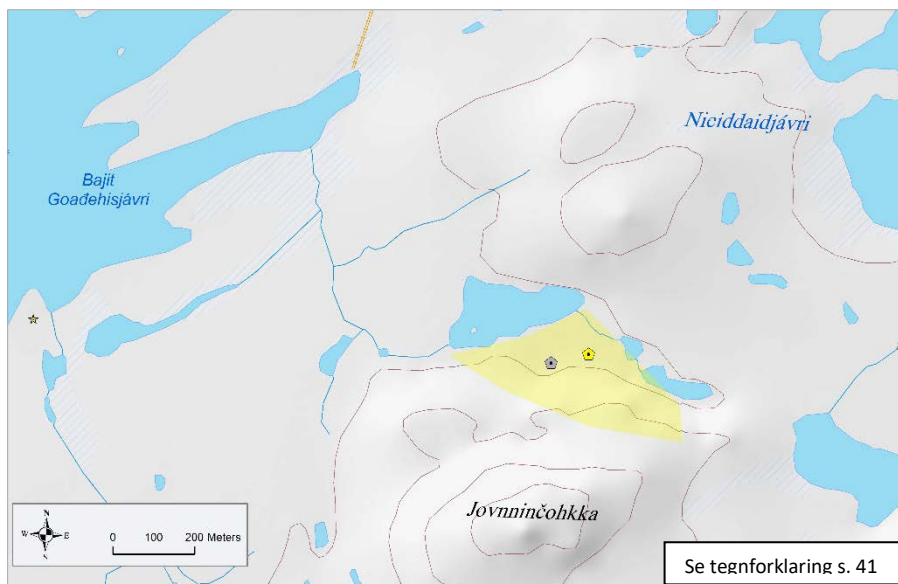
fortrengt fra sine sommerbeiter av enheter fra Kautokeino (NOU 1994:77-79, Bull 2001:150). I 1892 ble Vuorjenjárga-Porsangerhalvøya i en forordning av amtmannen delt på tvers (øst-vest) slik at Karasjoksamene ble tilkjent området nord for Revsbotn og Kautokeinosamene området sør for denne gransa. Denne delingen var imidlertid ikke tråd med den faktiske bruken og i 1919 foreslo reindriftingsinspektør Kristian Nissen en deling av Vuorjenjárga på langs (nord-sør) og at Karasjoksamene burde få tilkjent områdets østre del mot Porsangerfjorden. Først i 1934 ble en slik deling vedtatt. (Bull 2001:198-199, Bull et.al. 2001:191) Som følge av uroen i dette området gjorde Kristian Nissen en undersøkelse blant reieneierne i området hvor han kartla ulike siidaers aktuelle bruk i årene 1911-1912 (Bull 2001:192). Nissens arbeid er senere publisert av Norsk Folkemuseum (se Nissen 1985). De ovennevnte uoverensstemmelsene har også de fire brødrene kjent til og de har fortalt om hvordan deres siida i tidligere tider var blitt fordrevet fra sine tradisjonelle beiteområder lenger nord på Vuorjenjárga/Porsangerhalvøya av Kautokeinosamer. Uroen medførte blant annet at en del av brukerne trakk lenger øst til Spierttanjárga/Sværholthlavøya og Čorgaš/Nordkynnhlavøya. Dette førte igjen til overbeiting og uro i disse områdene. Informantene understreker imidlertid at misnøyen som var rettet mot Kautokeinosamene er historie og ikke er noe tema i dag og at slektene nå er inngifte med hverandre.

Som beskrevet var sommerbeitingen i tidligere tider ikke særlig regulert, flokkene var gjerne små, det ble gjetet intensivt, og man kunne i stor grad flytte hvor man selv ville. Skáideduottar siida har, som alle andre sommerbeiter i Finnmark, hatt gjennomtrekk av brukere. De fire hovedinformantene for denne rapporten, brødrene Anti (omtalt i kap. 1.1), er tredje generasjons brukere etter sin bestefar Makke-Jovvna Anti. Deres siida har brukt Skáideduottar som sommerbeite fra tidlig på 1900-tallet. Ofte er det kontinuitet i bruken av beiteområder og siidaer går gjerne i arv (NOU 2001:268) slik som tilfellet er i Skáideduottar. På starten av 1900-tallet var imidlertid ikke Makke-Jovvna alene om bruken av området, her var også andre brukere, som av ulike grunner etterhvert flyttet andre steder eller sluttet med rein. Før vi konsentrer oss om Makke-Jovvna siida (nå Skáideduottar siida) vil vi kort komme inn på noen av de andre tidlige brukerne som også var i området. I tillegg til muntlig informasjon fra de brødrene Anti, er disse opplysningene hentet fra Nissen 1985 og Kirsti Strøm Bull 2001.

Davvet Per siida. Davvet (David) Per Sara med familie brukte i noen år Skáideduottar om sommeren. Blant annet har Nissen (1985) kartfestet at medlemmer i siidaen, i kalvingstida og gjennom sommeren, oppholdt seg både i nordlig del av Skáideduottar i området innafor Čuđegieddi/Kistrand og i sørlig del mot Rávttoš/Stabbursdalen i 1911. Reintallet i flokken ble etterhvert lavt og etterkommerne brukte senere områdene ved Stiippanavži i Karasjok kommune til helårsbeite.

Makke-Per siida. Makke Per Anti, bror til Makke-Jovvna, brukte nærområdene hele sommeren, men de brukte ikke Skáideduottar så mye. På 1920- og 30-tallet brukte de vekselvis Jáhkjenjárga og Boalonjárga lenger nordvest på Vuorjenjárga/Porsangerhalvøya. Under krigen ble de evakuert/flyttet til Čorgaš/Nordkynnhlavøya for å ha sommerbeite. Det sies at de var de første i Karasjok reinsogn som delvis hadde gjerdet inn sommerbeitet. De etablerte seg etterhvert lenger øst og etterkommerne driver i dag i distrikt 13 - Siskkit Čorgaš Ja Lágesduottar og distrikt 9-Čorgaš. Det fortelles at de etter krigen dro tilbake til Boalonjárga og rev ned gjerdet de hadde bygget og tok med seg materialene østover.

Jovnnin siida. Jovnnin (John) Guttorm brukte Skáiddeduottar hele sommeren. Både informantene og vassdragsrapporten til Bals og Villmo forteller at navnet Jovnninčohkka stammer fra ham og at de hadde et steingjerde som de brukte under den verste insektplagen som «røykegjerde» (se kart fig. 9). I rapporten står det også videre at tjernene på nordsida av Jovnninčohkka kalles Jovnnajávrit og at Guttorm og hans familie hadde sommerboplass her. I Jovnnin siida hadde de ifølge informantene et beskjedent reintall, og de flyttet etterhvert til Njeiddán, som er sør for Skáiddeduottar og en av «Gaissa-siidaene». Etterkommerne driver fortsatt i Njeiddán.

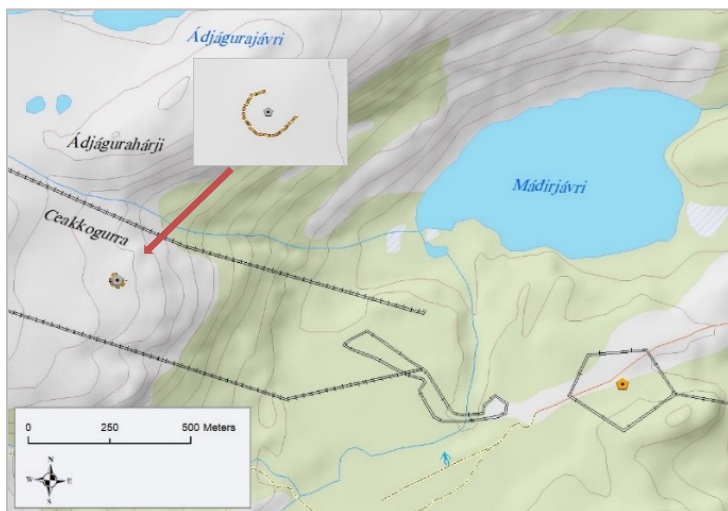
Figur 9. Jovnninčohkka har fått sitt navn fordi Jovnnin siida pleide å ha sommerboplass her.

Her finnes spor etter flere teltsteder og et samlegjerde bygd av stein som fortsatt kan sees. Steingjerdet er omtalt både av informantene og i en bafaringsrapport fra Tromsø Museum. De to symbolene viser derfor til samme gjerde, og må forstås som omtrentlig angivelse av lokalisering.

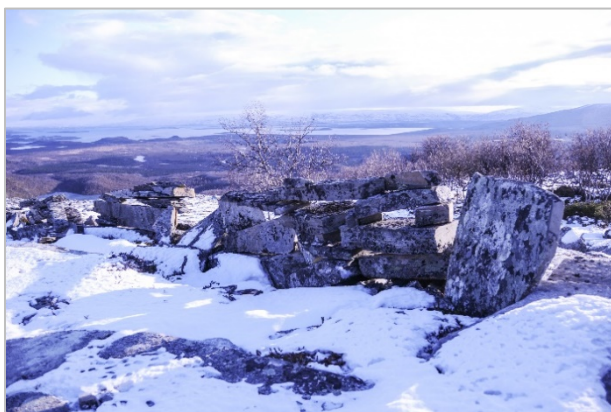
Siida 4. Om våren under kalvinga holdt de til ovenfor Ytre-Billefjord. På sommeren flyttet de seg lenger nordvest på Gearretnjárga. Etterkommerne driver nå i distrikt 21 i Kautokeino reinsogn.

Davvet Aslat siida. Han var brorsønn av Davvet Per som er omtalt ovenfor og hadde også Sara som etternavn. De hadde kalvingsområde i nordlige del av Skáiddeduottar og flyttet videre nordover til Skuohtanjárga etter kalvinga. Etterkommerne driver idag i Skuohtanjárga.

Andde-Jovvna siida (John Andersen Somby) er ifølge informantene opphavsmannen til et samlegjerde i stein som ligger midt i dagens drivingslei til slaktegjerde. På et framspring sør for Ceakkogurra, ligger gjerdet på en liten flate i et ellers kupert terreng. (Se kart og foto i figur 10 og 11). Det er litt uklart når nøyaktig dette var i bruk, men det var tidlig på 1900-tallet. Hans etterkommere driver ikke med reindrift i dag.

Figur 10. Kartet viser hvor steingjerdet er lokalisert.

Figur 11. Steingjerdet i Ceakkogurra.
Foto S. Barlindhaug, 2009.

Gjerdet er i sin helhet fortsatt godt synlig og har form som en hestesko med åpning mot nordvest. Kartet i figur 9 viser hvor steingjerdet er lokalisert og hvilken form det har, mens man på bildene ser hvordan gjerdet framstår i dag. Det er i hovedsak rast ned slik at den opprinnelige høyden ikke lenger framgår, men enkelte steder ser man trolig gjerdets fulle høyde ennå.

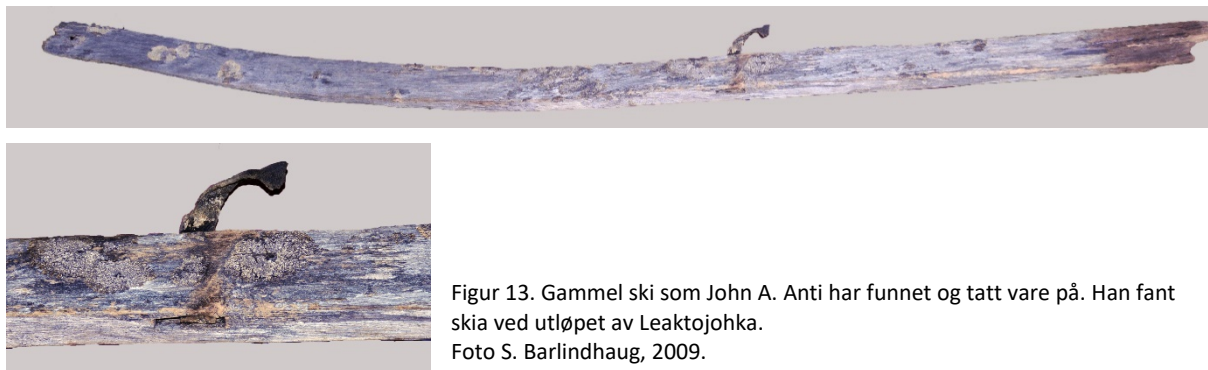

Figur 1. På kartverkets online flyfoto kan man se steingjerdet.
(<http://www.norgeskart.no>)

Informantene kjenner ikke til hvem som har brukt dette gjerdet men John Anders Anti fortalte at ungene pleide å danne sperringa i åpningene i slike gjerder. De sto i åpninga og holdt opp hvite reinskinn som tiltrakk seg brems slik at dyrene fikk fred mens de ble melket og dermed holdt seg mer i ro.

Makke-Jovvna siida → Skáideduottar siida

Tilbake til Makke-Jovvna som med sine fire sønner; Lars, Johannes, Samuel og Nils etablerte seg i Skáideduottar rundt 1920. Opplysningene om familiens virksomhet i området tidlig på 1900-tallet er i hovedsak basert på muntlig annenhåndskunnskap fra informantene som er Makke-Jovvnas barnebarn, og sønnene til Johannes. Makke-Jovvna hadde ytterligere to sønner Jon og Per. Jon drev sin reindrift i Gaissa siida hvor han begynte som dreng, men etterhvert ble inngiftet og etablerte seg der. Sønnen Per var aldri med i reindriften, men endte etterhvert opp som hvalfanger og bosatt i Sandefjord. Som en kuriositet kan det nevnes at bassisten Erik Anti som spiller i undeholdningsprogrammet «Beat for beat» er sønnesønn til Per. Makke-Jovvna hadde også en datter Jovvna Mágge (Magga Johnsdatter Anti) hun ble gift med en reineier fra østsida av Porsangerfjorden. I boken av Bull (2001) er det beskrevet at de var ved Dilljávri, som ligger sør for Rávttøšjohka-Stabburselva og dermed utenfor Skáideduottar.

Figur 13. Gammel ski som John A. Anti har funnet og tatt vare på. Han fant skia ved utløpet av Leaktojhka.
Foto S. Barlindhaug, 2009.

Figur 14. Kartet viser sentrale stedsnavn som blir nevnt i dette avsnittet.

Informantene forteller at deres foreldre brukte Sáidenjárga (der Banak flyplass er idag) som kalvingsområde fram til begynnelsen av 1920-tallet. Foreldrene fortalte at området den gang var øde. De husene som var i Lakselv på denne tiden var lokalisert oppover elva og ikke ute på nesene. Mens simleflokken kalvet på selve neset, beitet oksereinen for seg selv sør for simleflokken. Høyden, hvor hotellet ligger i dag, var den gang et godt sted for gjeterne å få oversikt. De fortalte også at på denne tiden var det ingen trær der dagens sentrum er. Man vet ikke hvor teltplassene var, men de var ikke på høyden ved hotellet den var brukt av gjeterne som utsikts plass ikke som boplass. Sannsynligvis hadde de boplassen ved utløpet av Lakselva.

Informantene forteller videre om beitebruken at de, etter kalvinga på Sáidenjárga og når kalvene var blitt litt større, flyttet videre utover til Skáiddeduottar og hadde sommerleir ved Sáalletavži. De første tiårene flyttet de flokken til Sieideduottar nord for Smiervuotna/Smørfjord et par ukers tid under den verste insektplagen. (fig. 14) Etterpå returnerte de til Sáalletavži. Utflytting fra sommerbeitet til høstbeitene var den gang medio/slutten av august.

Bruken av Sáidenjárga som kalvingsområde tok slutt på begynnelsen av 1920-tallet. Tettstedet Lakselv vokste og tilfanget av hus og menneskelig trafikk økte slik at området ikke lenger egnet seg for kalving.

De samme mekanismene finner man også utover fjorden både på halvøyene og holmene. Blant annet forteller informantene at det finnes en film som viser at de på våren flyttet med reinflokken ut til Áhkánsullot/Akkøyene i Porsangerfjorden. Filmen er sannsynligvis filmet en gang mellom 1920 og 1925. Filmen viser hvordan de brukte båt og hadde festet lederrein etter båten. Flyttinga foregikk fra Beavkenjárga. Øyene ble brukt om sommeren dersom det ble svært varme perioder.

Man har senere ikke benyttet disse øyene så ofte fordi det har vært en del uenighet da øyene tidlig ble privat grunn. Flokken gikk alltid først til sjøen når den kom til sommerbeitene for å få i seg salt og viktige mineraler.

3.2 1930 - tallet

Informantene forteller at de fire sønnene til Makke-Jovvna fortsatte å bruke Skáideduottar som sommerbeiteområde. På slutten av 30- og begynnelsen av 40-tallet hadde de etablert et system hvor de fungerte som to siidaer innafor Skáideduottar sitt beiteområde og hvor de var to brødre i hver siida. Informantenes far (Johannes) og en av onklene (Nils) var i i lag i den ene siidaen. De hadde sitt kalvingsområde i de sørlige delene i området Alešoaivi, Holvungielas, Bálnálas, Mađarjeaggi (se kart figur 36).

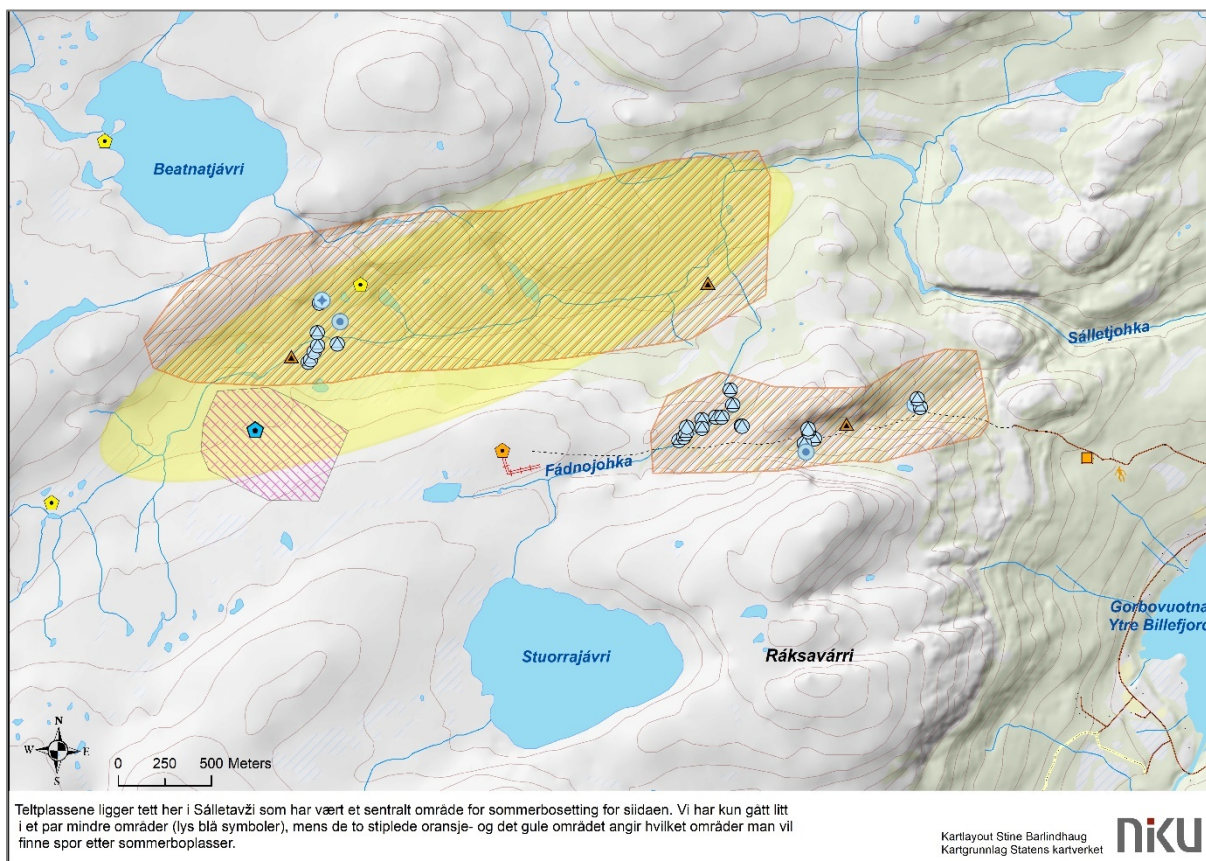
Figur 15. Dette reinhornet som John. A. Anti hadde tatt vare på lå ved en jevnlig brukt hvile og utsiktsplass for gjeterne. Der skrev de inn sine initialer og dato på reinorn som de la igjen når de var innom. På bildet ser vi initialene til John Samuel Anti og datoen 31/5-52. Foto S. Barlindhaug 2009

Siidaen til de to andre brødrene, Samuel og Lars, hadde sitt kalvingsområde på vidda og fjellene ovenfor Čuđegieddi-Kistrand (figur 17). Dette mønsteret hadde de i mange år. Informantene forteller at deres onkel Samuel hadde bygget en steingamme ved Jorbaoaivi samt et gapahuklignende krypinn i et berg ved Doaresvárri.

Dette er områder som ikke er i nærheten av sjøen. Informantene forteller at når de skulle til sjøen flyttet de med hele flokken slik at reinen fikk drukket sjøvann, deretter flyttet de hele flokken tilbake til fjells igjen. Årsaken til at de gjorde det på denne måten var at dersom flokken fikk være lenge ved sjøen, var det fort gjort at de spredte seg og trakk inn i skogen. Hvis flokken kom inn i skogen mistet de kontrollen. Flokken måtte ledes samlet tilbake til fjellet, hvor man hadde oversikt og kontroll. Dette handlingsmønsteret henger sammen med det som er skrevet i kapittel 2 om at reindriftssamene ble

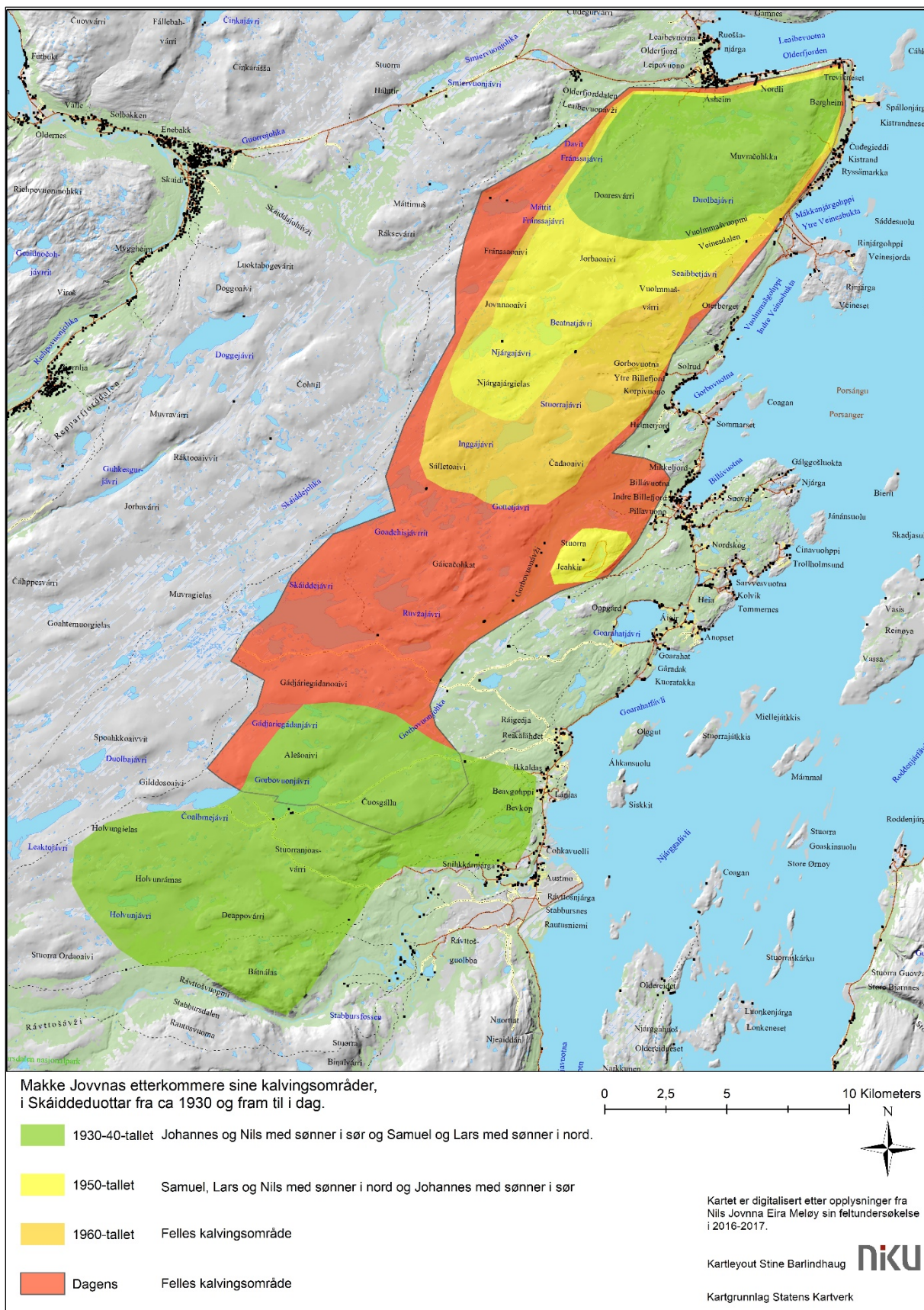
bøtelagt dersom flokken deres kom inn på bøndenes innmark eller tråkket ned eller beitet på utmarksslåttene.

Selv om siidaene lenge hadde adskilte kalvingsområder hadde de felles sommerboplass i Salletávži (figur 16). Begge siidaene trakk også nordover til Sieideduottar under den verste insektplagen, men de blandet ikke sammen flokkene. Det er uklart for informantene hvorfor de ikke blandet flokkene, mulig det var fordi det var lettere å gjete en mindre flokk.

Figur 16. Salletávže var fram til 1960-tallet hovedområde for Siidaens sommerbosetting. Familiene bodde i bealljehohti/buesperretelt om sommeren. På slutten av 1950-tallet begynte noen å bygge seg hytte.

Se tegnforklaring s. 41

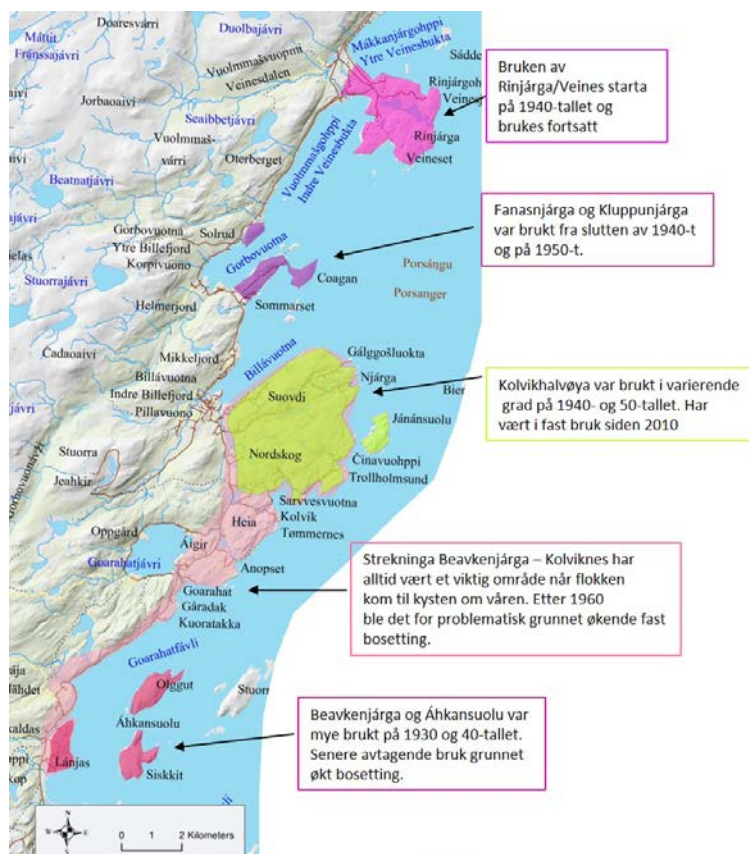

Figur 17. Kalvingsområder fra 1930-tallet og fram til i dag.

3.3 Tida fra 1940 - 1960

Under krigen var det vanskelige forhold. De hadde blant annet ikke lov å hugge ved i skogen, ble de oppdaga ble de fratatt all veden og fikk bot. Dette måtte derfor foregå i smug. Tyskerne forsynte seg også grådig av flokken, som var lette å se når de gikk i luftingsområdene sine. Informantene minnes en hendelse hvor tyske soldater kom til reinflokken ved Čuosgállu. De begynte å skyte rein i flokken, mens både Nils Johannes og John Anders var hos flokken. Nils Johannes og John Anders måtte flykte med flokken mens tyskerne skjøt. Det var så stor tysk aktivitet i og rundt Skáideduottar at de en sommer gikk til det skrittet å oppholde de seg på østsiden av Porsáנגguvuotna/Porsangerfjorden. Eldstebroren Nils Johannes fortalt etter krigen sine brødre at dersom krigen hadde vart ett år til ville familien vært fri for rein.

Som følge av andre verdenskrig og urolighetene som fulgte ble de stabile forholdene man hadde hatt gjennom 1930-tallet forstyrret og det ble endringer i driftsmønsteret på flere måter. På denne tiden var de to eldste informantene blitt voksne. Faren deres, Johannes, etablerte nå en egen vintersiida. Samt at en av onklene, Lars, flyttet til Lahtins siida, en av Gaissa siidaene. Der var han forøvrig ca 15 år frem til ca 1960 før han retunerte med flokken. Siden de nå også hadde en egen vintersiida med bare informantenes familie flyttet de med reinflokken til Kluppunjárga/Klubben ved Billávuotna/Billefjord på våren. Eller til Fanasnjárga ved Gorbvuotna/Ytre Billefjord. Her fikk reinen sjøvann. Deretter beitet flokken på Billávárri, før de førte den til Stuorra Jeahkir hvor de kalvet. De hadde ikke leirplass ved sjøen, flokken var bare en snartur i fjæra. Rett etter krigen ble fortrenginga innover i landet spesielt merkbar. Man fikk bot hvis reinen kom inn på bøndenes innmark og de følte på stresset med å holde dyrene unna. Beitene lenger inn i landet, hvor de nå måtte ta simleflokken for å kalve, var ikke like gode som ved kysten.

Figur 18. Kartet viser hovedstrukturen i bruk av vårbeiter slik informantene har fortalt.

De to andre onklene hadde sitt kalvingsområde i den nordlige delen av området (kart figur17). Etter kalvingen lot de de tre flokkene blande seg. Dette mønsteret varte i flere år.

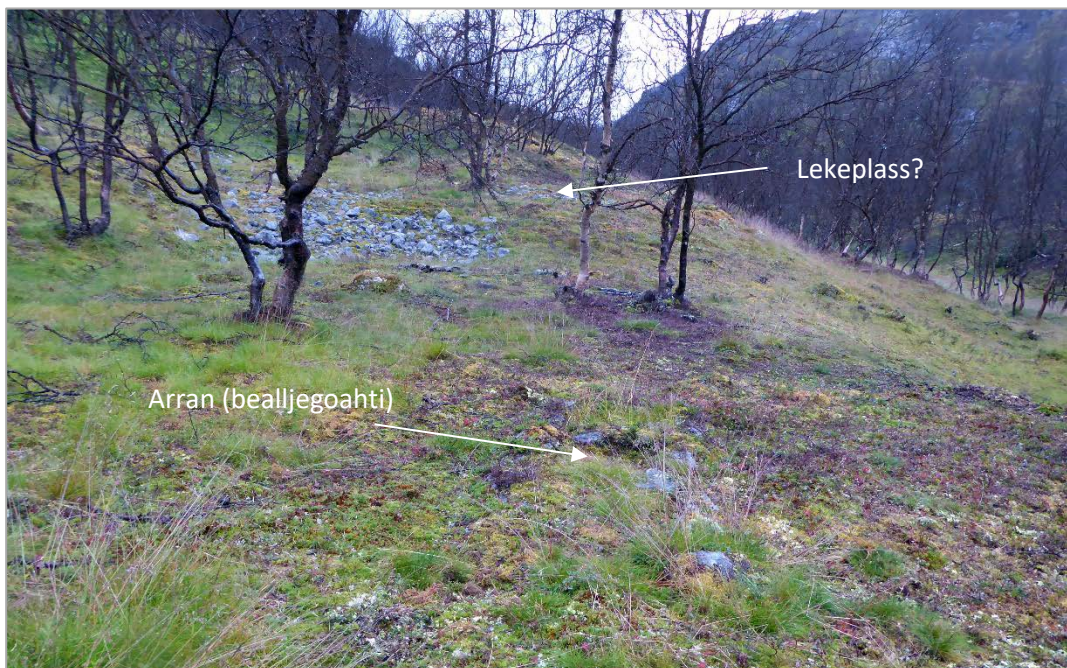

Figur 19. Området oppe ved skoggrensen i Sálletavži. Her finnes et stort antall teltsteder på tørre flater og rabber.
Foto S. Barlindhaug, 2017

Samuel J. Anti som tilbragt sine somre i Sálletavži i oppveksten hadde en fantastisk detaljkunnskap og fant med største letthet fram til “kjøleskap” og gamle lekeplasser. På den sørligste lekeplassen som er markert på nevnte kart fortalte Samuel om hvordan han og broren Aslak Per hadde prosjekt med å bygge seg sin egen lille barnelavvo. De var svært fornøyd med verket sitt helt til de skulle fyre opp. De fikk ikke god trekk for røyken og måtte evakuere ganske raskt! I begge de to områdene i Sálletavži hvor vi dokumenterte en rekke teltsteder hadde de hatt et eget kjølig sted hvor de lagret mat som måtte stå kaldt. Blant annet husket Samuel godt 36 kilos kassene med smør som ble oppbevart her. På bildene i figur 20 ser vi hvordan “kjøleskapene” ser ut i 2017 ca 60 år etter at de gikk ut av bruk. Det som ligger lengst nord ved Sálletjohka består av en oppmuring rundt et hulrom under en flyttblokk og med en stor helle som har fungert som dør. “Kjøleskapet i skaret øst for Fádnojohka ligger inntill ei flyttblokk i lia ovenfor sommerboplassen og var bygd opp av stein, bjørkestokker og torv. I dag finner man de sammenraste restene i en liten haug inntil flyttblokka. Oppå flyttblokka står fortsatt den gamle merkesteinen som markerte hvor stedet var. (se kart figur 16)

Figur 20. Samuel ved siden av de gamle “kjøleskapene” fra sommerboplassene ved henholdsvis Sálletjohka (venstre) og øst for Fádnojohka (høyre). Foto S. Barlindhaug, 2017

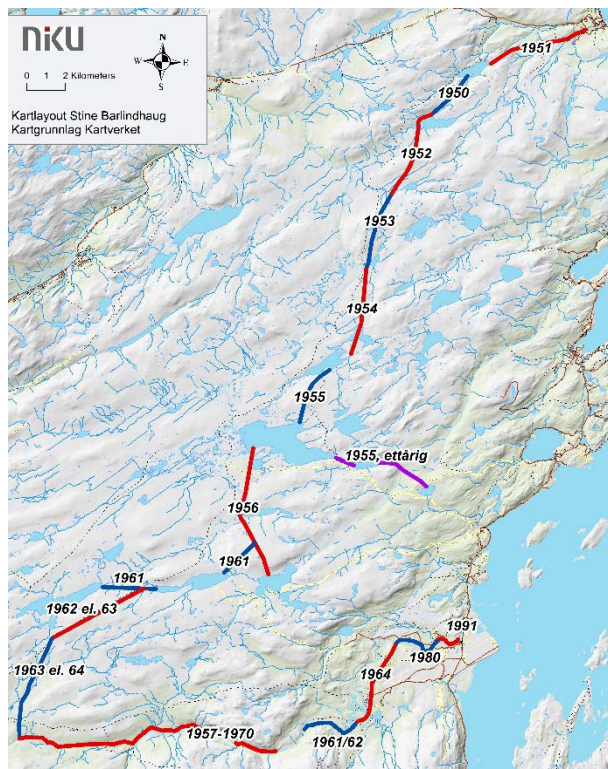

Figur 21. Sommerboplass ved Fádnojojka. På bildet over er arran med bearpmet etter teltet (bealljegoahti) mens det som trolig er en lekeplassen ligger noen meter ovenfor. Til venstre er et nærbilde av lekeplassen hvor man kanskje har laget små reingjerder. Foto S. Barlindhaug, 2017

Begynnelsen av 50 årene markerer en klar brytningstid i reindriften. En viktig faktor er at det har begynt å komme sperregjerder. Johannes, faren til informantene, er fast bestemt på at han også vil begynne å gjerde inn sommerbeitet. Han vil starte fra Olderfjord og jobbe seg sørover. Hans to brødre, som han nå har samdrift med, er lunkne til denne ideen. De har nemlig begge planer om å flytte til Máhkarávju/Magerøya. De har sågar fått tilbud om det fra Lappfogden. Bakgrunnen til disse flytteplanene er at det på denne tiden kun er en reineier på Máhkarávju/Magerøya, fordi de andre som vanligvis flyttet til øya hadde hatt et «krakk» i reinbestanden og benytter ikke lenger øya om sommeren. De hadde i stede begynt å bli værende på Stiikonjárga/Stikkelvågssneset på fastlandet.

Johannes søker derfor om å få sette opp gjerde for sin egen siida og får tillatelse til å bygge gjerde fra Olderfjord til Goarahatjávri/Gáradakvann. Han starter byggingen sommeren 1950. Året etter finner den ene broren, Samuel, ut at det å flytte til Máhkarávju-Magerøya likevel ikke var noen god ide. Han søker om at gjerdetraseen må utvides til Lemmabákti ved området Ráigeája og Ikkaldas/Igeldas. Året etter finner også bror 2, Nils, ut at flytting til Máhkarávju-Magerøya ikke har noe for seg. Dermed søker de om ytterligere endring (utvidelse) av gjerdetraseen og får det godkjent. De får tillatelse til å gjerde

videre sørover slik at området også omfatter Skáidejávri, Alešoaivi og Čuosgáallo. Grunnen til at de to brødrene gir opp tanken om å flytte til Máhkarávju/Magerøya er at det sies å være mye tjuvslakting av rein gjort av lokalbefolkninga der. Det var en møysommelig og krevende jobb å bygge et slikt omfattende gjerde. Det var ingen støtteordninger på denne tiden og alt ble gjort med egne midler og arbeidskraft. Blant annet forteller informantene om at de benyttet gamle etterlatte telekabler som lå i fjellet. Gjerdebyggingen tar tid, det blir opp mot slutten av 50-tallet før de har et ok gjerde. På kartet i figur 22 er arbeidets tidsforløp illustrert.

Figur 22. Det var en stor jobb å gjerde inn sommerbeitet. Man bygde litt hvert år og hele prosessen tok rundt 10 år. Dette første gjerdet avviker noe fra dagens gjerde som noen steder går lenger mot vest.

Aslak Per Anti fortalte at gjerdene som ble bygd medførte at ungguttene som hadde hatt gjeteroppgaver fra 10-årsalderen fikk mere fritid. Han fortalte også at de pleide å bruke hundene for å trekke streng med under arbeidet med gjerdet.

Da vi under feltarbeidet i 2017 passerte Buoidejávri fortalte Samuel J. Anti om en hendelse fra denne tida som gjorde inntrykk på han som ung gutt. På kartet i figur 21 ser vi et gjerde fra 1955 som kun var satt opp for bruk det ene året og deretter tatt ned. Gjerdet gikk fra øst-enden av Skáiddejávri via Buoidejávri og til Duolbajávri. I 1956 da Samuel var 13 år skulle han hjelpe sin far å flytte dette gjerdematerialet med slede vestover for å benytte det i bygginga av det store gjerdet videre sørover fra Skáidijávri. Samuel, som på det tidspunktet ikke ennå var en erfaren sledekjører, forteller at han gjorde som han hadde sett sin far gjøre med sine kjørereiner. Det han ikke tenkte på var at farens kjørerein var svært tamme og kjente sin eier godt. Samuel sikret derfor ikke reinene han skulle bruke tilstrekkelig før han startet å laste på sleden. Reinen ble skremt å løp ut, tråkka i sleden, brakk foten og knakk hornet. Det ble mye ballade og mye blod i snøen som gjorde inntrykk på en ung gutt.

Etter at sommerbeiteområdet var inngjerdet ble det mange forandringer i drifta. Tidligere hadde de ikke fysiske gjerdene, de både merket- og melket rein på "livvasadji". Livvasadji er ikke et gjerde, men en plass hvor man samlet flokken til hvile, ulike gjøremål som ovennevnte og f.eks. ved bytte av

gjeter. På disse stedene ble bakken opptråkket og «gjødslet», man kan derfor finne spor av livvasadji den dag i dag ut fra endret vegetasjon. Dette er også dokumentert av Tømmervik et.al. (2010) hvor de fant at blant annet fjellgullris, sølvbunke, smyle, fjellkvein og snøsøte ofte er å finne på gamle samlesteder for rein.

Døgnkontinuerlig gjeting av flokken tok også slutt nå da faren for at dyr skulle vandre over til andres beiteområder ikke lenger var stor. Nå kunne man også «slippe» reinen ned fra fjellet til skogen og mot sjøen. Det var ikke lenger om å gjøre å ha full oversikt over flokken til enhver tid og de kunne tillate at de “forsvant” inn i skogen. Det ble nå, på grunn av gjerdet, også slutt på å flytte til Sieideduottar som ligger nord for gjerdet under innsekttida. Gjerdet medførte også den viktige effekten at de maktet å holde reinen lenger på sommerbeite enn de hadde klart tidligere uten gjerde. Dette gjorde at de kunne forskyve utflyttinga fra sommerbeitet til snøen hadde lagt seg slik at man kunne flytte med slede. Tidligere pleide de å starte flyttinga med kløvrein tidlig i september, men nå kunne de drøye opp mot en måned og noen ganger lenger. Samuel J. Anti husker at de hadde telt sør for Buoidejávri den siste sommeren de flyttet med kløvrein, og at dette må ha vært et sted mellom 1954 og 1957. Etter dette var gjerdet blitt så bra at de kunne holde flokken lenger på sommerbeite og flytte når det var blitt sledeføre.

Figur 23. Samuel demonstrerer hvordan de laget fiskesnare av dvergbjørkrot. De hadde oftest ikke med matpakke når de var ute å arbeidet, men ordnet seg mat underveis.
Foto S. Barlinthaug

En annen endring som bør nevnes er at det etter krigen var blitt slutt på daglig melking av rein. En av informantene forteller at de familiene som fortsatte melkinga lenger enn en del andre hadde mindre og magrere kalver enn de som ikke melka. Han mener melkinga førte til dårligere næringstilgang til kalvene og dårligere vekst. Både dette og det at man grunnet gjerdet ikke var så tett på flokken lenger, medvirket til at melkingen opphørte. De eldre sier at det ble «nye tider».

Inngjerding av sommerbeiteområdet medførte altså flere store endringer. 1. Organiseringen av det daglige tilsynet med mindre intensiv gjeting og hvor flokken fikk gå mer fritt i sommerbeitet. 2. Dette førte i sin tur til mindre tamme dyr og den følgen at man måtte bygge flere mindre gjerder innafor sommerbeitet for å utføre gjøremål som man tidligere hadde gjort på livvasadji. 3. Tiden på

sommerbeitet ble utvidet med flere uker på høsten da gjerde gjorde det mulig å holde dyrene igjen når de egentlig ville trekke sørover mot vinterbeitene.

Aslak Per Anti fortalte at de sjønære området langs strekningen Beavkenjárga – Kolviknes alltid hadde vært svært viktig og at flokken fram til slutten av 1960-tallet kunne gå langs fjæra her og få tilgang til sjøvann når de kom til kysten. Området ble imidlertid gradvis vanskeligere tilgjengelig grunnet økt fast bosetting. Man brukte etterhvert disse områdene kun som reserve i år når det var svært dårlige forhold. Kunne man holde seg unna de bebygde områder så gjorde man det og de pleide å slakte unna individer som hadde lett for å trekke ned til bebyggelsen.

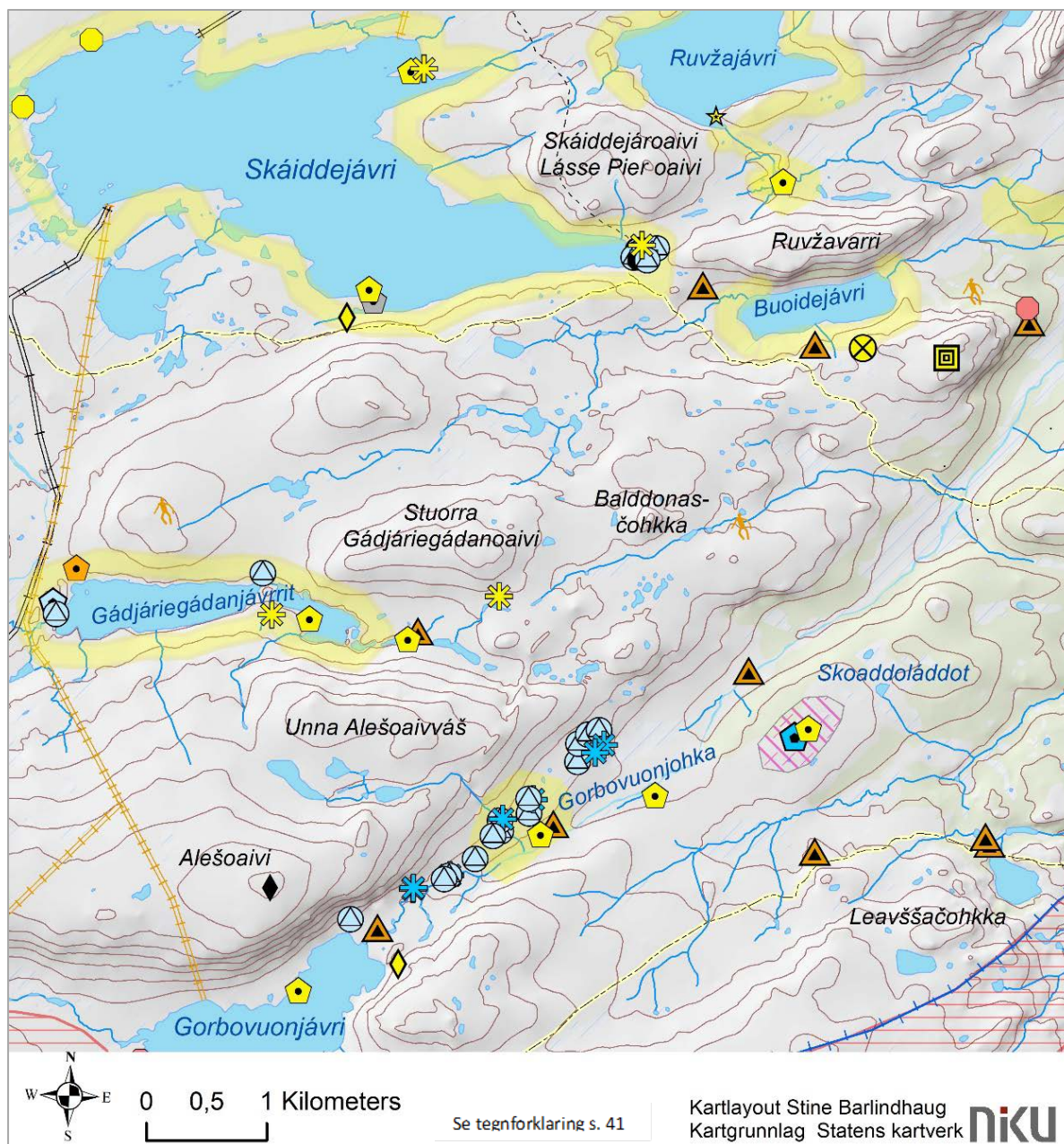
I tillegg til Sáalletavži har også andre områder blitt benyttet ikke bare som kortidsstopp under flytting og gjeting men også som sommerboplass. Blant annet elvedalen langs Gorbovuonjohka og området ved østenden av Skáiddejávri samt rundt Buoidejávri. På kartet i figur 25 ser vi de mange teltplassene som ble registrert i løpet av noen få timers spasertur langs sørenden av Gorbovuonjohka. Tilsvarende vil man også finne om man oppsøker andre steder som har blitt benyttet til vår- sommerbosetting.

Området sørvest for Skoaddoláddot hvor det er opplyst å ha stått risgjerder er trolig eldre enn Makke-Jovnna siida. Informantene hadde alltid fått høre at der hadde vært synlige rester etter risgjerder på begynnelsen av 1900 men at man ikke visste hvem som hadde hatt dem.

Figur 24. Teltplassene ligger på tørre rygger langs Gorbovuonjohka (under). Ofte er eneste spor kun noen steiner fra árran som vises gjennom lyngvegetasjonen (venstre). Foto S. Barlindhaug, 2017

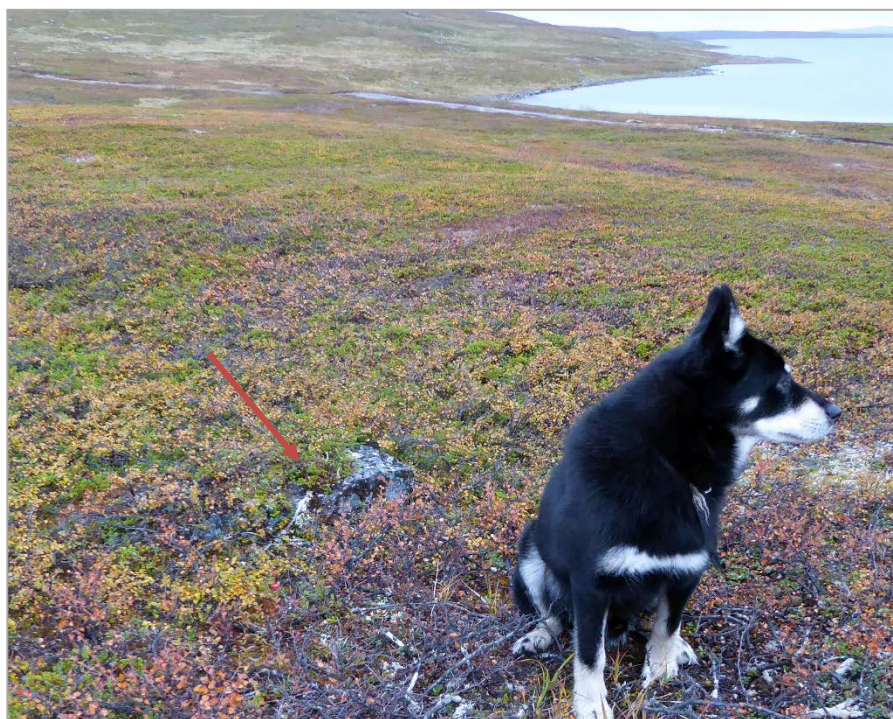

Figur 25. Opplysninger om og registreringer av kulturminner i området mellom Skáiddejávri og Gorbovuonjávri.

3.4 1960-tallet

Gjennom 1960-tallet fortsatte det med flere endringer som fikk stor innvirkning for drifta og hvordan områdene ble brukt. Blant annet snøscooteren som begynte å gjøre seg gjeldende fra midten av 1960-tallet. Samuel J. Anti forteller at siidaen fikk sin første snøscooter i 1964. I den første tida var den imidlertid primært brukt på vinterbeite og under vårflyttinga. I Siidaen fortsatt de å bruke slede og kjørerein under høstflyttinga fram til slutten av 1970-tallet. Grunnen til dette var at snøscooteren i starten var temmelig nytt og Samuel forteller at de manglet erfaring både med bruken og hva som var gode veivalg. Dessuten gikk de ofte i stykker så det var mye heft med dem også. Det var derfor tryggest å flytte på "gammelmåte" når man skulle sørover om høsten de første årene.

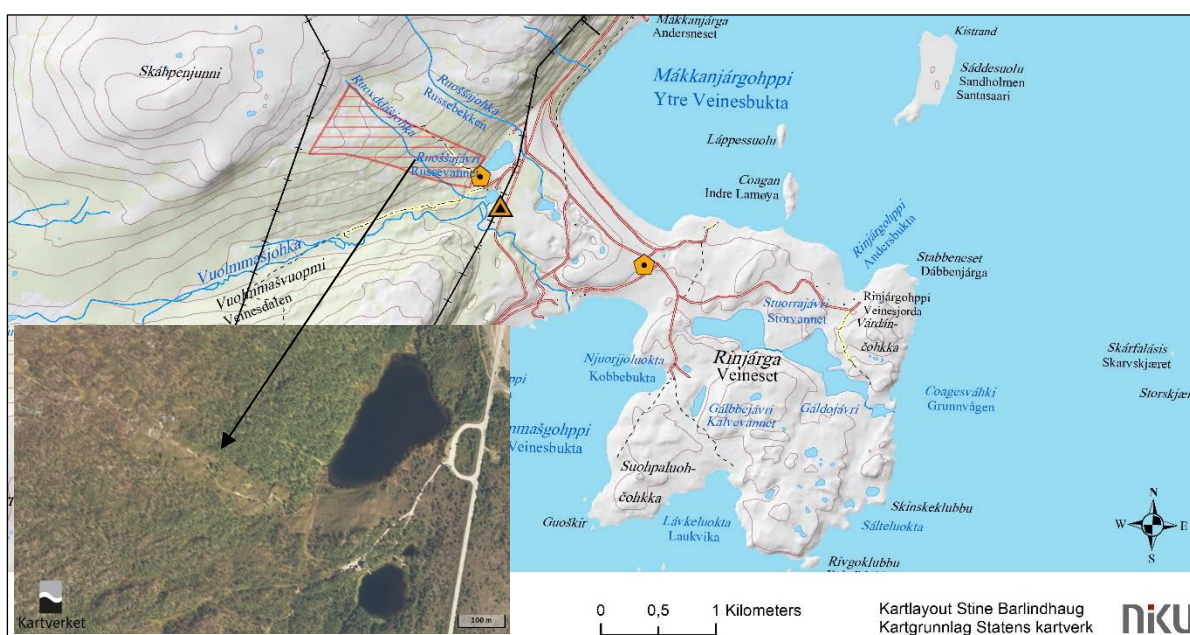
Man ser på kartet (figur 36) at det ved noen av teltplassene er markert steiner for å binde kjørrerein, blant annet like ved gammene i sørøstenden av Skáidejávri (figur 26). Vi dokumenterte flere steiner som hadde blitt plassert like ved teltplasser for dette formålet. Steinene hadde en form som gjorde det enkelt å feste tau til og stor nok til at reinen ikke med letthet kunne løpe avgårde med steinen på slep. De var alltid nøye plassert slik at reinen ikke ville surre seg inn i andre steiner eller busker mens den sto bundet. En interessant kulturminnetype som ikke er beskrevet ofte, men som sikkert er vanlig på mange sommerboplasser fra tiden da man benyttet kjørrerein. Imidlertid er dette naturligvis et kulturminne hvor det forutsettes tilgang på kunnskapsbærere som kan bekrefte slik bruk for at man med sikkerhet skal kunne registrere kulturminnet. Samuel J. Anti forteller også om oppholdene ved Skáidejávri at selv om de fastboende her hadde gammer og at de var velkommen til å benytte dem, bodde de helst i sine egne bealljegoahti. Det var lettere å organisere familien i teltet og lettere å koke mat til mange samtidig over bålet.

Figur 26. Hunden Čámmo sitter her ved siden av en stein som ble brukt til å binde kjørrerein på sommerboplassen i østenden av Skáidejávri. Foto S. Barlindhaug

En av de store endringene i denne fasen var høstslakt av rein for salg. Dette hadde man i denne siidaen inntil nå ikke gjort. Denne endringa må sees i lys av den generelle utviklinga i Finnmark på denne tiden, med utbygging av infrastruktur som elektrifisering bedre vegnett og økt motorisering. Bedre og mer vidtrekkene vegnett sammen med økt tilgang på kjøretøy, både bil, lastebil, traktor og etterhvert ATV gjorde at salg av rein i større skala også ble et alternativ. Oppkjøpere av rein kunne nå komme å hente slakt i større kvanta. Siidamedlemmene finner nå ut at de trenger slaktegjerdene nærmere vegen for at logistikken mot oppkjøpere og salg skal bli bedre. Det følger nå to tiår med mye arbeid og prøving for å finne en god løsning som tilfredstiller behovene for samling og skilling til alle nødvendige gjøremål på sommerbeite og som også muliggjør slaktning for salg til oppkjøpere om høsten. På kartet i figur 27 og 28 er flere av slaktegjdene som ble bygd og prøvd ut markert og noen hovedtrekk knytta til disse vil også beskrives i det følgende. På kartet er også samlegjerdene for andre gjøremål gjennom sommeren blant annet kalvemerking inne på fjellet også markert.

Det første gjerdet til høstslakting for salg ble bygd 1961. Valget falt da på halvøya Rinjárga-Veines som med sin smale forbindelse mot fastlandet var svært godt egnet fordi det der er lett å kontrollere flokken mens man henter ut slaktedy. Det var tett skog i nedfarten mot Rinjárga-Veines men ved hjelp av Lappfogden som initierer snauhogst gjennom skogen og ned til neset får de en fin flyttetrase. Dette skjer gjennom at lokalbefolkningen på Čuđegieddi-Kistrand får utdelt vedteiger på en slik måte at traseen blir snauhugget. Traseen kan fortsatt sees (2017) når man kjører på veggen forbi da skogen ennå ikke har reetablert seg etter hogsten. Reineierne bygger i tillegg ledegjerder på hver side av hogstfeltet (figur 26). De slakter rein i omlag tre år på Rinjárga-Veines. De to første årene har de ikke samlegjerde, reinen går fritt på neset og blir kastet fast med lasso og slaktet. Siste året bygde de et gjerde ved Ruoššajávri/Russevann. Her hadde de også teltene sine. Hit tar de reinen puljevis fra neset og inn i gjerdet for å skille ut slaktedyrene. Det viser seg imidlertid at det ikke er hensiktsmessig å bruke Rinjárga/Veines som slakteplass.

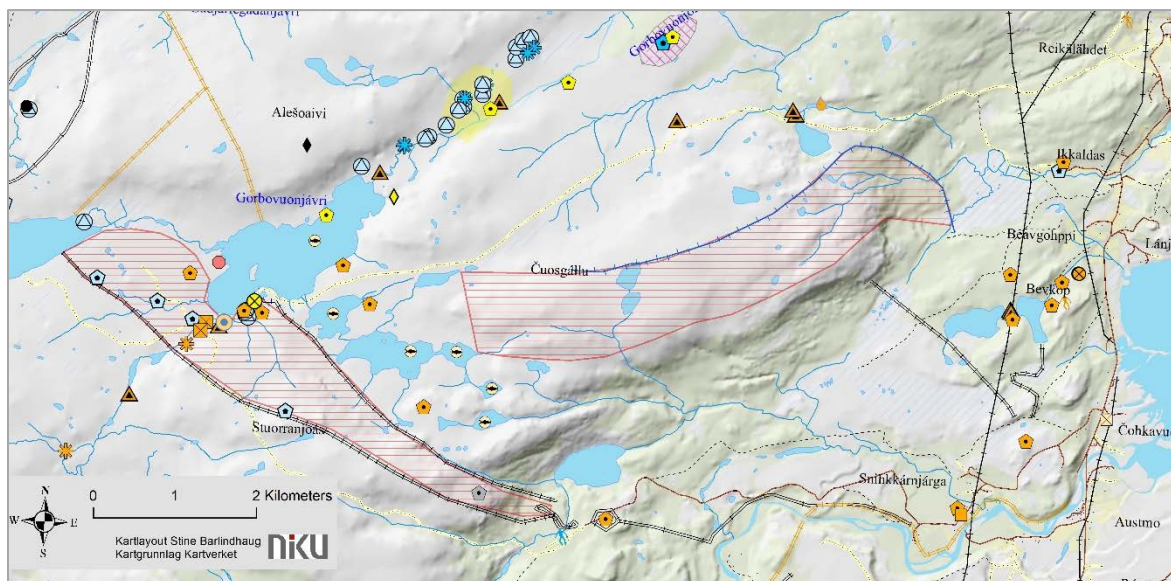

Figur 27. Rinjárga-Veines. Drivingsleia fra tidlig 1960-tallet som er markert på kartet er fortsatt godt synlig som en treløs trasé gjennom skogbeltet. (kartverkets flyfoto 2008)

Rinjárga/Veines ligger i nordenden av sommerbeiteområdet og i september når man skal slakte har reinen begynt å trekke sørover. Flokken som oppholder seg i sørlige deler av sommerbeitet i september må derfor drives nordover noe dyrene har lite lyst til. Ofte klarer de bare å få deler av flokken med seg og ut på Rinjárga/Veines. De finner relativt fort ut at de må ha slaktegjerde i sørenden, der reinen naturlig samles.

De bygger deretter (rundt 1964) ny innhegning i området ved Gorbovuonjávri-Bálggesjávri, hvor de samler slaktedy. Slaktedyrene fraktes så ned av fjellet til et annet gjerde ved Ikkaldas/Igeldas hos Maret Pedar (Peder Andersen), hvor reinen skal slaktes. Oppkjøperen hadde besørget vei fra Peder Andersen sitt hus og fram til lasterampen ved gjerdet hvor skrottene ble lastet i bil. En strekning på 500 m – 1000 meter. Før de kom så langt som til slakting måtte de altså samle slaktedy i gjerdet på fjellet for så å flytte slakteflokk fra Gorbovuonjávri til Ikkaldas/Igeldas. Flytteleien gikk over Čuosgállu (se kart figur 28). De hadde ikke ledegjerder på denne strekningen som var et vanskelig kupert terrenget som det også var vanskelig å kontrollere en flokk i. Noen ganger mister de

mesteparten av slaktedyrene til skogs, andre ganger kommer det rein vandrende nordfra og blander seg sammen med slaktedyrene. Det hele fungerer heller dårlig, men de prøver likevel et par år.

Figur 28. Kartet viser de mange ulike samle- og slaktegjerdene man prøvde ut på 1960- og 70-tallet.

Se tegnforklaring s. 41

Ved Gealbbotjávri, som er nede i skogbeltet sørvest for Ikkaldas/Igeldas og Beavgohppi/Baukop, var det et lignende anlegg for uttak av slaktedy som var i bruk ca 1967-69. I forbindelse med feltarbeid i 2009 ble det her observert svært tydelige sirkelformede vegetasjonsendringer etter gjerdene fra 40 år tilbake (Foto figur 29).

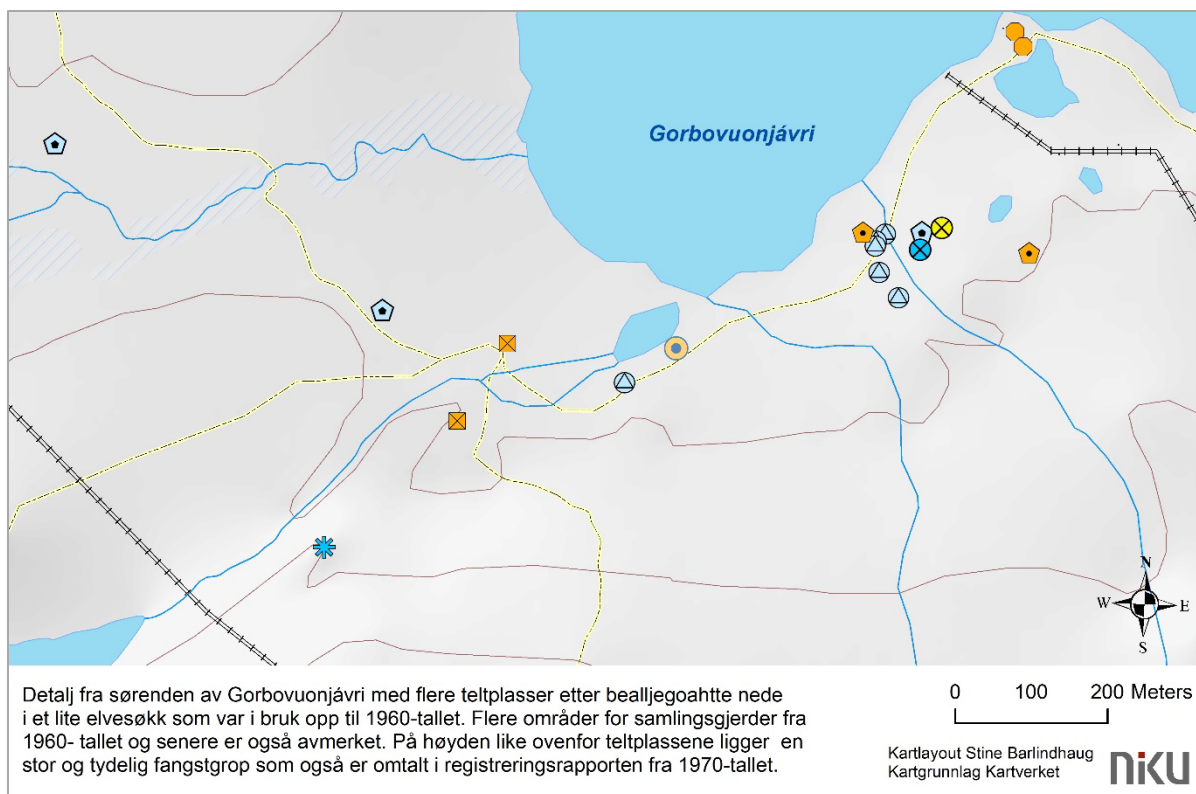
Figur 29. Vegetasjonsskillet viser ennå i 2009 tydelig hvor gjerdene gikk ved Gealbbotjávri. Foto S. Barlindhaug, 2009.

På kartet (figur 28) er det markert fire ulike gjerder som har stått her ved Gealbbotjávri. Det er også flere teltplasser i området. Informantene forteller at dette var et skikkelig tungdrevet opplegg selv om

de nå ikke behøvde å drive slaktedyrene ned fra fjellet med fare for å miste dem underveis. De forteller at det fungerte greit å få reinen i innhegninga, deretter plukket man ut slaktedyrene med lasso. Videre ble dyrene avlivet ved Gealbbotjávri for deretter å bli fraktet i traktorhenger ned til Beavgohppi-Baukop for så å bli slaktet der.

3.5 1970-tallet

Man fortsetter arbeidet med å forbedre infrastrukturen for at arbeidet med flokken og høstslakting skal fungere bedre. Fra 1970 etablerte de slaktegjerdene ved Gorddetčohkka mellom Snihkkárnjarga/Snekkernes og E6 som var i bruk gjennom hele 70-tallet. Fra anlegget på høyden ved Snihkkárnjarga/Snekkernes fortelles det også om problemer med logistikken. Man samlet igjen reinen i gjerder på fjellet i området ved Gorbovuonjávri og brukte trekkleien over Čuosgállo. Selv om de nå benyttet et mobilt ledegjerdet mot nord var det vanskelig å få reinen ned etter at de hadde tatt ut slaktedyrene i samlegjerder på fjellet. Alt av tilgjengelig mannskap, både kvinner og barn, måtte tidlig på morgenen være på plass på fjellet hvor nedfarten til slaktegjerdet startet. De lå der i skjul og ventet på at mennene kom med flokken. De hadde et langt «skremsel-tau» som de gikk med for å lede reinen ned fra fjellet. De fleste historiene som fortelles om problemer med å få reinen ned fra fjellet er fra perioden 1975 - 1980. Anne Berit Eira og Nils Jovvna E. M. forteller at noe av forklaringen ligger i at det i årene 1972 til 1974 skjedde store forandringer i Skáiddeduottar siida med hensyn på antall siidamedlemmer. Etter å ha hatt et svært høyt reintall gjennom 1960-tallet, blir det på begynnelsen av 70-tallet uår med dårlige beiter og sykdom i flokken. Tilsynelatende friske og feite rein dør på uforklarlig vis. Prestbakmo (1994:149) omtaler også sykdomsutbrudd som på 1960 og 70-tallet gjorde store innhogg i reinflokkene i noen distrikter i Finnmark. Han sier at dette ofte skyldtes parasitter som fikk ei oppblomstring som følge av stor dyretetthet og intens bruk av de samme beitene og flyttleiene over lang tid. Som en følge av sykdomsutbruddet i Skáiddeduottar flytter to av familiene i siidaen til Trøndelag med sin reindrift, og to andre familier flytter til Hálkavárri sørøst for Porsangerfjorden. Dette medførte at arbeidskraften til åtte voksne menn mellom 20 og 50 år pluss kvinner, barn og ungdom forlater siidaen. De som blir igjen i siidaen er de fire brødrene (informantene) pluss en fetter. Samuel Per Samuelsen Anti. Alle disse er relativt nyetablerte med små barn. Det er derfor ikke utenkelig at problemene med å få reinen ned til gjerdet i denne perioden, i tillegg til den dårlig infrastruktur, var fordi de ikke var mange nok folk. Anlegget på Snihkkárnjarga/Snekkerneshøyden fungerte greit når de var mange folk, når de ble færre så fikk de problemer med å få flokken ned fra fjellet.

Figur 30. Detalj av kartavmerkingar på sørøstsiden av Gorbovuonjávri.

Se tegnforklaring s. 41

Figur 31. Fangstgrop (venstre) som ligger på tørr grusrygg inn mellom teltstasjonar og gamle samlegjerder. Arran (ildstedet) fra en bealljegoahtte nede ved bekken skimtes så vidt gjennom vegetasjonen. Se kartet i figur 29. Foto S. Barlindhaug.

Et annet problem med dette slaktegjerdet var enkelte småbrukere i Beavgohppi/Baukop som var svært misfornøyd med at siidaen hadde sperregjerde og anlegg på Snihkkárnjarga/Snekkernes høyden. Man mente det var til skade for jordbruket i området, både grunnet tråkkskader i vegetasjonen i utmark og at rein kom inn på innmarka. Der er imidlertid også eksempler på det motsatte. Som ved slaktegjerdet ovenfor gården Steinli i Ikkaldas hvor de faktisk hadde beitehage på bondens jorde. Han ønsket reinsdyrenes gjødsling og tråkk velkommen da det gav god gressvekst.

Summen av de ovennevnte «problemene» gjør at siidaen begynner planleggingen med ytterligere forbedret infrastruktur med permanent sperregjerde som muliggjør at man kan dele sommerbeitet i to ved behov. I tillegg planlegger man nytt slakte- og merkegjerdet ved Ádjáurahárji. Det planlegges å bygge ledegjerde fra Ádjáurahárji til Gudjorguolbba et par km opp for Snihkkárnjarga/Snekkernes, hvor slaktedyrene skal slaktes og lastes i trailer.

Vi er nå kommet til slutten av 1970-tallet. I 1978 kom ny reindriftsavtale hvor begrepet «driftsenhet» ble innført og man fikk en helt ny mulighet, nemlig en tilskuddsordning. Siidaen fikk hjelp av fastboende i Beavgohppi/Baukop, som var flinke å skrive, til å hjelpe å skrive søknader. Informantene forteller at prosessen med å flytte sperregjerdet og anlegget lenger sør bar preg av godt samarbeid med bygdefolket. Det ble nok oppfattet som en vann-vinn situasjon for begge parter. Siidaen fikk midler over reindriftsavtalen til å bygge både sperregjerder, ledegjerder og innhegninger. Dette var første gang siidaen mottok noe som helst slags tilskudd fra staten.

3.6 1980-tallet

Inngangen til 1980-tallet starter altså med bygging av en langt større og mer permanent infrastruktur for siidaen. Allerede i starten av byggingen finner man ut at man må endre på plasseringen. De finner ut at det blir for langt å bygge ledegjerder helt ned til Gudjorguolbba slik som de opprinnelig hadde søkt om. De bestemmer seg for å flytte lasteplassen for slaktedyrene til Máđirjávri som ligger like nedfor Ádjáurahárji og heller forlenge veien fra Snihkkárnjarga/Snekkernes inn dit. Denne endringene får siidaen både tillatelse og finansiering til av myndighetene. (fig. 32)

Figur 32. Dagens samle- og slaktegjerdet ved Máđirjávri.

I 1981 når det nye anlegget skal tas i bruk, er planen som nevnt i forrige kapittel, at man skal merke og ta ut slaktedyrene oppe på fjellet ved Ádjáurahárji. Tanken er at det kun er slaktedyrene som skal føres ned til Máðirjávri etter samme prinsipp som man har gjort i alle de ulike løsningene man har hatt gjennom 1960 og 70-tallet. Det fraktes opp lavvoer, det hugges ved og alt gjøres klart til å begynne arbeidet med å ha rein i gjerdet, oppe på fjellet. Når de så skal begynne kommer det uvær og kraftig snøfall og det blir umulige arbeidsforhold oppe i høyden. Løsningen blir at de forsøker det de alltid har tenkt vil være vanskelig, nemlig å føre hele flokken ned til slaktegjerdet. Dette oppdaget de imidlertid fungerte utmerket, og siden har man tatt hele flokken ned til gjerdet i Máðirjávri og både merket og slaktet der.

Det var innledningsvis beskrevet at Skáiddeduottar siida som beiteområde blant annet manglet høvfjellsområder med snøfonner som reinen kunne trekke til under insektsplagen. Nils J. E. Meløy nevner i denne forbindelse en interessant endring hos reinen som han har observert. I dag trekker reinen i Skáiddeduottar ned i skogen under den verste insektstiden og ikke opp i høyden. De opplever tydeligvis at det er mindre plagsomt med insekter inne i skogbeltet enn ovenfor. En lokal tilpassning i en sommersiida som ikke kan tilby snøfonner langt til fjells.

Dagens siidamedlemmer har sommerboplassen på Snihkkárnjårga/Snekkernes hvor de har hytter/hus som de bor i om sommeren, samt enkelte gjeterhytter på fjellet.

Figur 33. Gjeterhytta til Nils J. E. Meløy ved Gorbouvounjávri. Foto S. Barlindhaug.

Figur 34. I dag er det streng som gjelder for reingjerder, men en del steder er det fortsatt bruk for stein for å gjøre gjerdet fullgodt. Foto. S. Barlindhaug.

3.7 Oppsummering

Medlemmene i Skáíddeduottar siida har endret den interne organisering av arbeidet og sin landskapsbruk gjennom 1900-tallet. Det har vært både interne og eksterne faktorer som har hatt betydning for de valg man har gjort i siidaen.

Den mest markante endringen fram mot andre verdenskrig er at reindriftssamene i Skáíddeduottar trakk seg mer og mere bort fra de «sjønære» områdene som tradisjonelt hadde vært vårbeite og kalvingsområde. Som beskrevet over er dette en endring som henger sammen med økt fast bosetting og påfølgende utvikling av jordbruket og en lovgivning som i økende grad gjorde det vanskelig for reindriftssamene å stå på sine krav og rettigheter. Informantene har beskrevet at de i midre og mindre grad lot flokken kalve i de sjønære områdene på 30- 40- og 50-tallet fordi de på denne tiden var veldig opptatt av at flokken ikke skulle få spre seg ukontrollert, de skulle kun drikke sjøvann for så å jages til fjells igjen. Frykten for å miste kontrollen på dyrene nede i skogen hadde flere årsaker. Blant annet var reindriftssamene redd for at reinen skulle spise av utmarkslåttene til bøndene, gjorde de det så ble man bøtelagt. Uten gjerde rundt sommerbeite kunne dyr forsvinne ut av deres beiteområde usett dersom de ikke hadde flokken under oppsyn. Videre ble det mye forstyrrelser og menneskelig aktivitet. Simlene ville ikke holde seg der, de foretrekker absolutt ro under kalvinga. Dette gjaldt ikke riktig alle, Samuel J Anti fortalte at de hadde latt simlene kalve ved sjøen fram til 1960-tallet. Fra 1960-tallet begynte brødrene å ha hele flokken samlet under kalvingstiden og med én stor flokk parallelt med større omfang på fast bosetting ble det etterhvert så trangt om plassen at det rett og slett ikke var plass til at de kunne ha kalvinga ved sjøen lenger. De gikk derfor også over til å kun gjøre en kort stopp ved sjøen for saltvannet sin del og deretter ta dem opp i høyden hvor det var god plass og ro for kalving. Informantene beskriver disse endringene med at det ble en “ny tid”.

En annen faktor i den tiden da man ennå brukte rein til trekk og kløv var at man alltid var nøye med å ikke la oksereinen beite nært bebygde områder. Det forekom nemlig at dyr ble tjuvslaktet og gode oksereiner var umistelige. Seinere på 1970- og 80-tallet når snøskuteren og etterhvert firehjulingene var kommet i bruk kunne de slappe litt mer av, selv om man forsøkte å unngå “svinn” så hadde tap av okserein ikke katastrofale følger lengre.

Mot slutten av 1960-tallet innledes på nytt et markant skille med økende grad av kjøttproduksjon og slaktning for salg. Siidaen går gjennom noen år med prøving og feiling for å oppnå en god infrastruktur for den «nye» driftsformen. Når det gjelder slaktegjerdet så var manglende infrastruktur det største hinderet til å få en effektiv slaktning. Veines ble på gal side av beiteområdet, flytting av slaktedyr til Igeldas uten at man hadde ledegjerdet var vanskelig. Frakte dyrene i traktorhenger til Baukop var ikke en suksess. Det ble i de første årene med høstslaktning lagt ned mye arbeid i at man hele tiden la opp til å føre kun slaktedyrene ned fra fjellet, ut i fra tanken at men mente det ville være vanskelig å få hele flokken ned. Denne frykten viste seg som beskrevet å være ubegrunnet, med skikkelige ledegjerdet på begge sider så var det en kurant sak å ta hele flokken ned i lavlandet i gjerdet.

Fra 90-tallet og fremover har man ønsket at reinen skal beite lengst mulig ved kysten, de trekker selv høyere opp når de skal kalve og da vil fjellbeitene være ferske. Tjuvslakt eller andre interessekonflikter er i dag et marginalt eller en tilnærmet ikkeeksisterende problemstilling. Samuel J. Anti beskriver samarbeidet med de fastoende som utmerket.

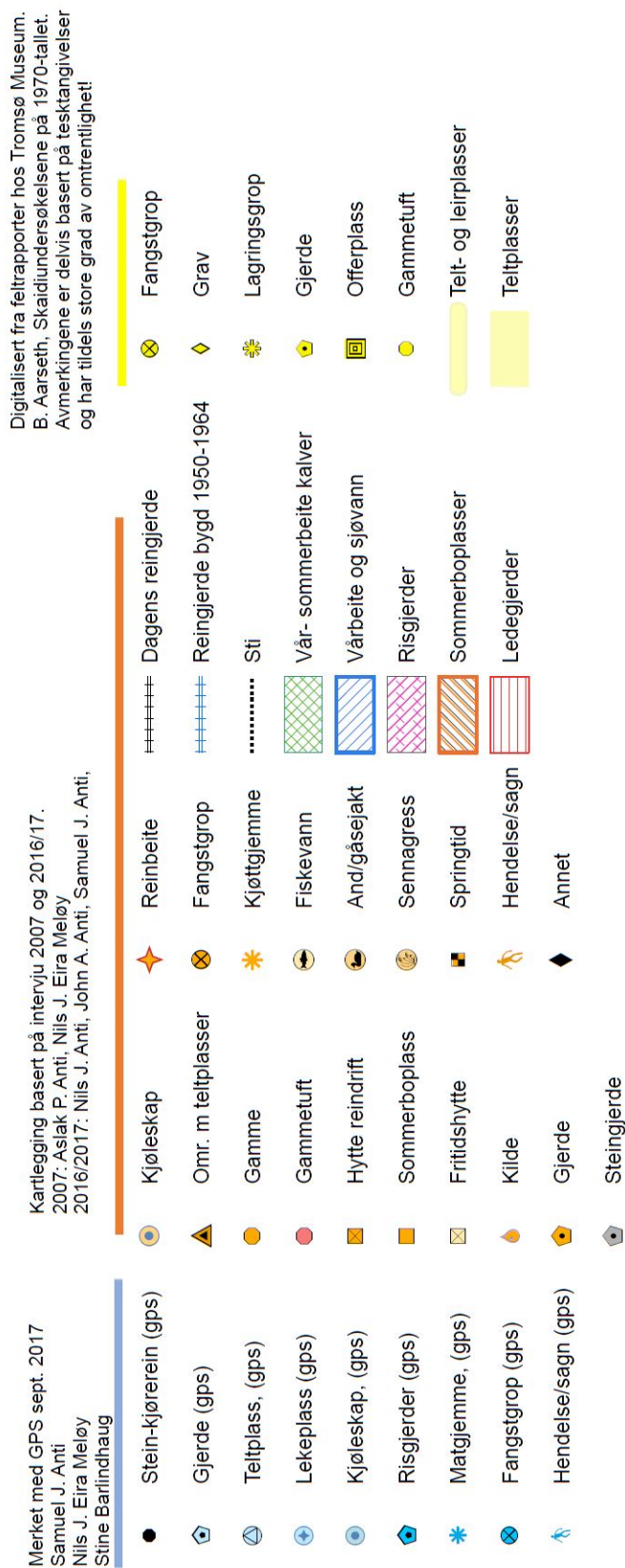
4 Veien videre

Med anlegget i Máđirjávri har siidaen i dag et effektivt driftsmønster med god infrastruktur. De ønsker seg heller ikke noen store endringer i driftsmønsteret i overskuelig fremtid. En faktor som kan få betydning for endringer framover er om klimaet endrer seg slik at barmarksperioden blir lengre. Det kan medføre at man kan flytte tidligere inn på sommerbeitet enn i dag hvor man ankommer rundt 1. Mai. Det kan også bli aktuelt med å være lenger på sommerbeitet utover høsten.

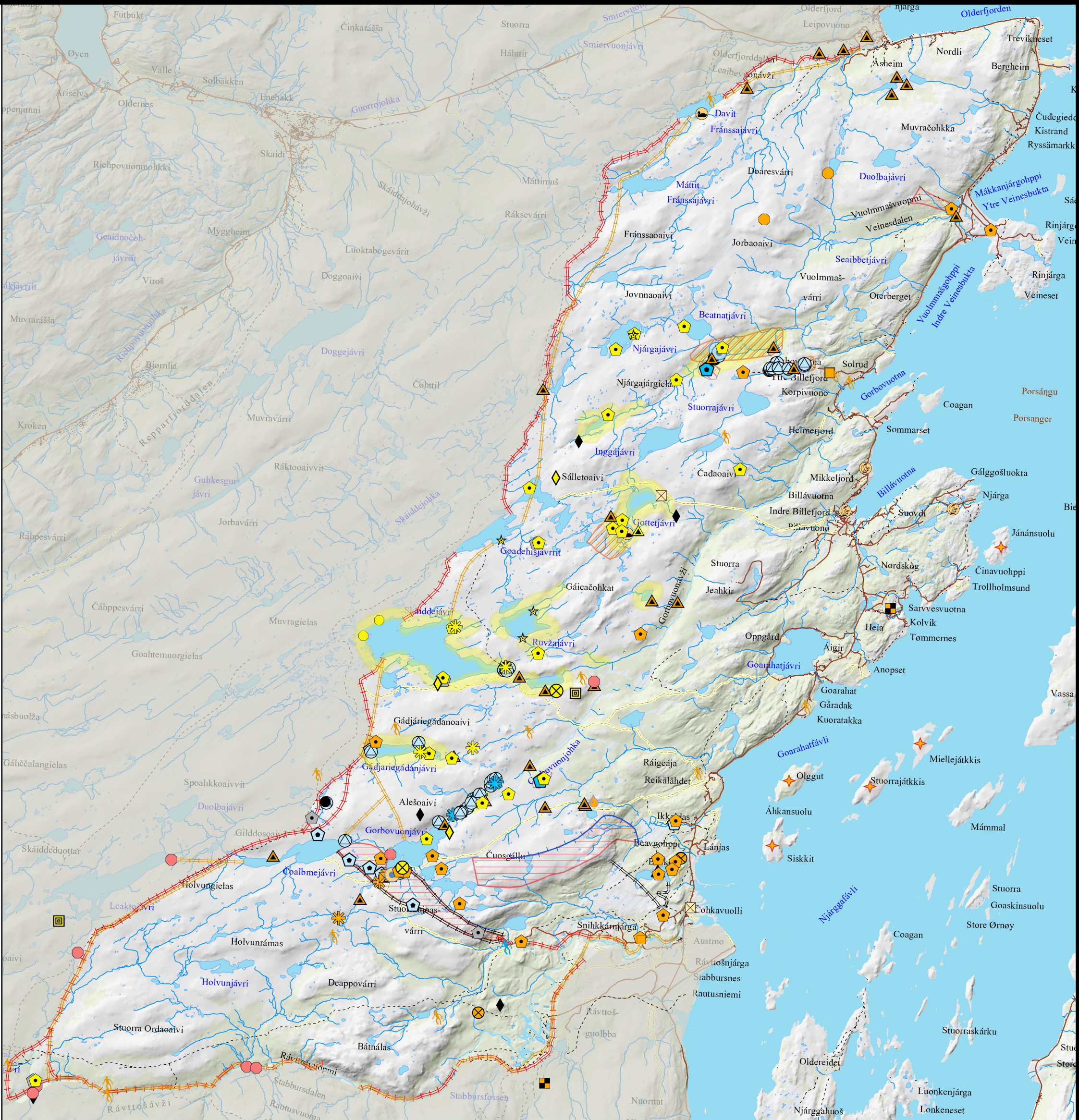
Som nevnt har det allerede de siste 10 årene vært en utvikling mot seinere høstflytting ut av sommerbeitet. Den har forskjøvet seg med ca 10 dager, fra 15-20 oktober til 25-30 oktober. Grunnen til dette er at man gjerne vil ha snø under høstflyttinga og snøen kommer nå seinere. Snø er en fordel både i forhold til at man kan benytte snøscooter og at man får sporsnø som letter gjetinga underveis.

Nils J. E. Meløy tror imidlertid ikke det blir ytterligere foskynning på flyttetidene. Grunnet erfaringene reindriften har hatt med seinere og seinere snøfall, er det satt igang planprosesser for etablering av gjerder også på høstbeitene. Det er allerede en del andre siidaer som har gjerdet inn sine høstbeiter, og flere kommer nå etter. Gjerder vil sikre god kontroll og lette gjetingen. Samtidig vil det ikke være så viktig om det er sporsnø eller ikke. Klimaendringene er ikke det som volder størst bekymring for framtiden.

Større bekymring er knyttet til fortsatt adgang til nødvendig beiteareal. Det er en reell bekymring for at de blir «presset» høyere og høyere til fjells grunnet økende utbygging og aktivitet i de sjønære områdene som utgjør svært viktige beiteressurser for siidaen. Dårligere tilgang nede ved kysten vil bety et større press på de mindre frodige beitene på høyfjellet. Dersom utbyggingen i beitelandet fortsetter i samme fart som de siste 20-30 årene må man kanskje bare håpe på at reinen også utvikler en høyere terskel for menneskelig aktivitet uten å flykte. I så måte gir feks «byrein» i Hammerfest, «søppelbjørn» i Pasvik, «rundballelg» i Karasjok håp om at også reinen kan tilpasse seg et liv tettere på menneskelige aktiviteter og byggverk. Heldigvis har historien vist at reindriften er tilpasningsdyktig.

Figur 35. Tegnforklaring til samtlige kart i rapporten

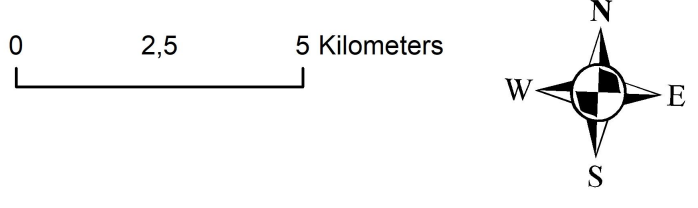

Kartet viser hvor det finnes spor i terrenget etter reindriftas bruk og bosetning.
Kartet er basert på:

1. Informasjon og påtegninger fra siidamedlemmer (oransje symboler)
2. Feltparbeid og registrering med gps (2009 og 2017) (lys blå symboler)
3. Feltrapporter etter vassdragsundersøkelser på 1970-tallet. (gule symboler)

Nærmere beskrivelse av metode og framgangsmåte for datainnsamling i kap. 1.1.

MERK!
 - Der det er likelydende opplysninger fra flere enn én kilde er symbolene satt tett på hverandre slik at det framgår hvor flere kilder oppgir de samme kultursporene i terrenget.
 - Det ble kun befart til fots noen formiddagstimer i henholdsvis Sälletavzi og langs sørlig del av Gorbvuonjohka.
 Øvrige lys blå symboler er oppsøkt direkte og registrert uten at det ble utført annen registrering i området.

Litteratur

- Bals, Aslak Persen., Eira, Andersen N. og Villmo, Loyd. 1976. *Skader og ulemper for reindriften ved en eventuell regulering og utbygging av Skáidevassdraget med overføringer og Dåggejávrit*. Utredning fra Samisk etnografisk avdeling ved Tromsø Museum, Universitetet i Tromsø.
- Bull, Kirsti Strøm., Oskal, Nils., Sara, Mikkel Nils. 2001. *Reindriften i Finnmark. Rettshistorie 1852 – 1960*. Cappelen Akademiske forlag. Oslo
- Bull, Kirsti Strøm. 2001. Reindriften rettshistorie i Finnmark 1852-1960. I NOU 2001:34 – *Samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget*. Justis- og Politidepartementet.
- Nissen, Kristian. 1916. Lapper og ren i Norge. *Det Norske Geografiske Selskabs Aarbok, vol 26-27; 1914–1916*.
- Nissen, Kristian. 1985. *Finnmarkens renbyer 1911 – 1912*. Norsk Folkemuseum. Oslo
- Pedersen, Steinar. 1994. Bruken av land og vann i Finnmark inntil første verdenskrig. I NOU 1994:21. *Bruk av land og vann i Finnmark i historisk perspektiv*. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget. Oslo.
- Prestbakmo, Hans 1994. Bruken av utmarksressursene i Finnmark i dette århundret. I NOU 1994:21. *Bruk av land og vann i Finnmark i historisk perspektiv*. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget. Oslo.
- Riseth, Jan Åge. 2003. Sami Reindeer Management in Norway: Modernization Challenges and Conflictig Strategies. Reflection Upon the Co-management Alternative. In *Indegineous Peoples. Resource Management and Global Rights*. Ed. Jentoft, Svein., Minde, Henry og Nilsen, Ragnar. Eburon Delft.
- Solbakk Åge. 2000. *Ávjovári-Karášjoga historja I 1553-1900*. Karasjok, Davvi Girji.
- Solem Erik 1970 (1933). *Lappiske rettstudier*. Universitetforlaget.
- Vorren, Ørnulv. 1962. *Finnmarkssamenes reinnomadisme.....*
- Tømmervik, Hans., Dunfjeld, Sigbjørn., Olsson, Gunilla. A. Og Nilsen, Marit. Østby. 2010. Detection of ancientreindeerpens,culturalremainsandanthropogenic influenced vegetationin Byrkije (Børgefjell) mountains, Fennoscandia. *Landscape and Urban Planning* 98(1):56-71.
- Aarseth, Bjørn. 1976. *Kulturminner i terrenget omkring Stabbursdalsvannene/Ravtušjávrit i Porsanger kommune. Registrering og notater fra feltarbeidet i 1974 og 1975*. Upublisert feltrapport, Tromsø Museum.
- Aarseth, Bjørn. 1989. Grenseoppgjør og konsekvensene av disse for den nordsamiske bosettingen i norge. I *Grenser i sameland*. Red. Aarseth Bjørn. Samiske Samlinger Bind XIII s. 43 - 81. Norsk Folkemuseum, Oslo.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 95
ISSN 1503-4895
ISBN 978-82-8101-239-4

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 934 66 230

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 922 89 252

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 25
7013 TRONDHEIM
Telefon: 922 66 779 /
405 50 126

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt.
14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00